

**КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«КІРОВОГРАДСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ
ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО»**

ОБЛАСНИЙ НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР
ОСВІТНЬОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ТА КООРДИНАЦІЇ МЕТОДИЧНИХ ФОРМУВАНЬ

**ОСВІТНІ ВТРАТИ ТА НАВЧАЛЬНІ РОЗРИВИ:
СУТНІСТЬ, ПРИЧИНИ, НАСЛІДКИ
ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ**

Методичні рекомендації

*Друкується за рішенням науково-методичної ради комунального закладу
«Кіровоградський обласний інститут післядипломної
педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського»
(від 18 червня 2024 року, протокол № 4)*

Кропивницький
2024

В. І. Дмитрук, О. В. Половенко, В. І. Яцейко. Освітні втрати та навчальні розриви: сутність, причини, наслідки та шляхи їх подолання: методичні рекомендації. Кропивницький: КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», 2024. 56 с.

У рекомендаціях представлено загальні принципи та планування подолання освітніх втрат у закладах освіти. Проаналізовано основні труднощі в реалізації освітнього процесу в умовах воєнного стану. Визначено основні чинники, що зумовлюють освітні втрати в умовах воєнного стану та пов'язані з відсутністю доступу до освітніх послуг у зв'язку з безпековою ситуацією, вимушеним переміщенням суб'єктів освітнього процесу, відсутністю технічних засобів дистанційного навчання. Окреслено роль керівників закладів освіти у вирішенні проблеми щодо формування та реалізації ефективних управлінських рішень. Презентовано педагогічні інструменти, які можна використовувати як для виявлення, так і для діагностування навчальних втрат усього класу, окремих учнів. Матеріали стануть у нагоді керівникам закладів освіти, педагогічним працівникам для побудови якісного освітнього процесу

Рецензенти:

- Костенко Л.Д. – начальник управління освіти Кропивницької міської ради, доктор педагогічних наук, викладач кафедри педагогіки та менеджменту освіти Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка;
- Федірко Ж.В. – завідувач кафедри теорії і методики середньої освіти комунального закладу «Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського», кандидат педагогічних наук.

Відповідальний за випуск – Віталій ДМИТРУК

ЗМІСТ

Словник сучасного педагога: терміни, що допоможуть у подоланні освітніх втрат.....	4
Вступ.....	8
На що звернути увагу директору школи, щоб подолати вимушені освітні втрати учнів у часі війни.....	10
Оцінювання ефективності освітніх та управлінських процесів	21
Психологічна підтримка освітнього процесу.....	29
Учителю: діагностика та компенсація освітніх втрат.....	30
Надолуження навчальних втрат – спільна робота вчителів і батьків.....	47
Висновок.....	49
Список використаних джерел.....	54

СЛОВНИК СУЧАСНОГО ПЕДАГОГА: ТЕРМІНИ, ЩО ДОПОМОЖУТЬ У ПОДОЛАННІ ОСВІТНІХ ВТРАТ

Автономія – право суб'єкта освітньої діяльності на самоврядування, яке полягає в його самостійності, незалежності та відповідальності у прийнятті рішень щодо академічних (освітніх), організаційних, фінансових, кадрових та інших питань діяльності, що провадиться в порядку та межах, визначених законом (*стаття 1 Закону України «Про освіту»*);

Академічна свобода – самостійність і незалежність учасників освітнього процесу під час провадження педагогічної, науково-педагогічної, наукової та/або інноваційної діяльності, що здійснюється на принципах свободи слова, думки і творчості, поширення знань та інформації, вільного оприлюднення і використання результатів наукових досліджень з урахуванням обмежень, установлених законом (*стаття 1 Закону України «Про освіту»*);

Академічне наставництво між учнями – це коли учню, що має певні навчальні втрати, допомагає інший учень, яка їх не має [20].

Асинхронний режим навчання – це коли учні навчаються із затримкою в часі. Вони спілкуються та спільно працюють на інтерактивних платформах, у месенджерах або електронною поштою [20].

Безпечне освітнє середовище – сукупність умов у закладі освіти, що унеможливають заподіяння учасникам освітнього процесу фізичної, майнової та/або моральної шкоди, зокрема внаслідок недотримання вимог санітарних, протипожежних та/або будівельних норм і правил, законодавства щодо кібербезпеки, захисту персональних даних, безпечності та якості харчових продуктів та/або надання неякісних послуг з харчування, шляхом фізичного та/або психологічного насильства, експлуатації, дискримінації за будь-якою ознакою, приниження честі, гідності, ділової репутації (наприклад, шляхом булінгу (цькування), поширення неправдивих відомостей тощо), пропаганди та/або агітації, у тому числі з використанням кіберпростору, а також унеможливають вживання на території та в приміщеннях закладу освіти алкогольних напоїв, тютюнових виробів, наркотичних засобів, психотропних речовин (*стаття 1 Закону України «Про освіту»*).

Вимірювання навчальних втрат – визначення різниці між реальним рівнем предметних компетентностей учнів певного класу та рівнем предметних компетентностей, які визначені певними стандартами освіти для конкретного класу. Вимірювання допомагає виявити прогалини у знаннях та несформованість певних навичок школярів. Наприклад, учителі можуть виміряти навчальні втрати класу за результатами діагностичної роботи [20].

Втрати – це різниця між тим, чого могла б досягти конкретний учень, і тим, що вона досягла. Поняття «освітні втрати» є ширшим і охоплює поняття «навчальні втрати». Наприклад, через війну багато українських дітей не мали можливості відвідувати школу чи долучатися до уроків онлайн. Через це у деяких з них можуть спостерігатися освітні втрати: уповільнення соціального чи

психологічного розвитку, втрати у вихованні чи в академічних знаннях і навичках. Втрати у академічних знаннях і навичках — це навчальні втрати [20].

Втрати навчальні – будь-яка втрата знань, умінь, навичок і/або уповільнення чи переривання академічного прогресу. Навчальні втрати є результатом великих прогалин або пауз у навчанні конкретного учня чи учениці [20].

Втрати освітні – уповільнення чи переривання освітнього прогресу через великі паузи в навчанні [20].

Групи підтримки – це діти, що самостійно об'єдналися у групи, допомагають одне одному та обмінюються досвідом [20].

Групове навчання – коли діти навчаються у невеликих групах. Групове навчання може бути спрямоване на подолання освітніх втрат. Наприклад, учитель може об'єднати дітей у групи і давати їм завдання для подолання певних освітніх втрат, які є у всіх чи кількох дітей цієї групи [20].

Діагностика педагогічна – з'ясування умов і обставин, у яких відбувається навчання та його результати [20].

Діагностичні роботи – інструмент виявлення навчальних втрат, що допомагає педагогам визначити рівень знань дітей за певний період. Роботи містять завдання для перевірки опорних знань з конкретного предмета. Тож після отримання результатів педагоги зможуть визначити, що потрібно додатково опрацювати з класом. Наприклад, на початку навчального року вчителі можуть запропонувати діагностичні тести ВШО. Це допоможе виявити навчальні втрати кожного учня й учениці та дізнатися рекомендації щодо їхнього подолання [20].

Зона найближчого розвитку – можливості та перспективи розвитку дітей під час навчання. Наприклад, дитина поки що не може виконати певне завдання самостійно. Але за допомогою дорослих чи однокласників їй це вдається. Отже, рівень розвитку, якого досягла дитина після спільної роботи з наставником, – це і є її зона найближчого розвитку [20].

Індивідуальна освітня траєкторія – персональний шлях реалізації особистісного потенціалу здобувача освіти, що формується з урахуванням його здібностей, інтересів, потреб, мотивації, можливостей і досвіду, ґрунтується на виборі здобувачем освіти видів, форм і темпу здобуття освіти, суб'єктів освітньої діяльності та запропонованих ними освітніх програм, навчальних дисциплін і рівня їх складності, методів і засобів навчання. Індивідуальна освітня траєкторія в закладі освіти може бути реалізована через індивідуальний навчальний план (*стаття 1 Закону України «Про освіту»*).

Індивідуальна програма розвитку – документ, що забезпечує індивідуалізацію навчання особи з особливими освітніми потребами, закріплює перелік необхідних психолого-педагогічних, корекційних потреб/послуг для розвитку дитини та розробляється групою фахівців з обов'язковим залученням батьків дитини з метою визначення конкретних навчальних стратегій і підходів до навчання (*стаття 1 Закону України «Про освіту»*).

Індивідуальний навчальний план – документ, що визначає послідовність, форму і темп засвоєння здобувачем освіти освітніх компонентів

освітньої програми з метою реалізації його індивідуальної освітньої траєкторії та розробляється закладом освіти у взаємодії із здобувачем освіти за наявності необхідних для цього ресурсів (*стаття 1 Закону України «Про освіту»*).

Інклюзивне навчання – система освітніх послуг, гарантованих державою, що базується на принципах недискримінації, врахування багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників (*стаття 1 Закону України «Про освіту»*).

Класи (програми) надолуження – додаткові уроки чи заняття для дітей, які мають прогалини у знаннях. Такі класи мають на меті допомогти дітям наздогнати однолітків у навчанні. Заняття проводять учителі або тьютори [20].

Модифікації навчання – зміни у характері навчання, змісті або складності завдань. Наприклад, скорочення змісту навчального матеріалу. Видозміна навчального плану або цілей і завдань, прийнятних для конкретного учня. Зміна завдань, визначення змісту, який необхідно засвоїти [20].

Моніторинг в освіті (лат. monitor – той, що нагадує, наглядає, застерігає) – спеціальна система збору, обробки, зберігання й поширення інформації про стан освіти, прогнозування на підставі об'єктивних даних динаміки й основних тенденцій її розвитку та розроблення науково обґрунтованих рекомендацій для прийняття управлінських рішень стосовно підвищення ефективності функціонування освітньої галузі. У сфері освіти, зокрема управління якістю освіти, моніторинг використовується порівняно недавно та формується як інформаційна база системи управління освітою. Для України моніторинг в освіті є новим явищем (*Енциклопедія освіти. С. 614*).

Моніторинг якості освіти – це система послідовних і систематичних заходів, що здійснюються з метою виявлення та відстеження тенденцій у розвитку якості освіти в країні, на окремих територіях, у закладах освіти (інших суб'єктах освітньої діяльності), встановлення відповідності фактичних результатів освітньої діяльності її заявленим цілям, а також оцінювання ступеня, напряму і причин відхилень від цілей (*стаття 48 Закону України «Про освіту»*).

Навчальна програма – документ, що визначає послідовність досягнення результатів навчання учнів з навчального предмета (інтегрованого курсу), опис його змісту та видів навчальної діяльності учнів із зазначенням орієнтовної кількості годин, необхідних на їх провадження, та затверджується педагогічною радою закладу освіти (*стаття 1 Закону України «Про повну загальну середню освіту»*).

Навчання диференційоване – це гнучке навчання, що враховує індивідуальні особливості учнів. При цьому дітей об'єднують у групи за рівнем навчальних можливостей, успішністю, пізнавальним інтересом, темпом навчання. Наприклад, залежно від рівнів самостійності учнів та учениць, одній групі можна запропонувати домашнє завдання для подолання навчальних втрат, до якого буде наведене аналогічне завдання з повним розв'язанням. Другій групі – завдання з чіткими вказівками, що треба зробити. А третій – лише саме завдання, без підказок [20].

Навчання персоналізоване – це освітній підхід, що враховує індивідуальні потреби, інтереси та сильні сторони кожного учня та учениці. Але при цьому індивідуальні потреби учня розглядаються в контексті цілої спільноти класу [20].

Освітня програма закладу освіти – документ, що містить комплекс освітніх компонентів, спланованих та організованих закладом освіти для досягнення учнями визначених цією програмою очікуваних результатів навчання, який розробляється і затверджується відповідно до цього Закону (*стаття 1 Закону України «Про повну загальну середню освіту»*).

Педагогічне діагностування – вид діяльності, мета якої полягає у встановленні і вивченні ознак, що характеризують стан і результати процесу навчання, і що дає змогу на цій основі прогнозувати можливі відхилення, визначати шляхи їх попередження, а також коригувати процес навчання з метою підвищення якості його результату [20].

Програми самонавчання – це програми, за якими діти працюють із мінімальним втручанням учителя. Вони допомагають учням та ученицям поступово покращувати володіння базовими навичками [20].

Різномірні завдання – завдання, що мають одну навчальну мету, але різні рівні складності [20].

Розриви навчальні – значна та стійка різниця в академічній успішності між різними категоріями учнівства. Розриви показують різницю в досягненнях між більш та менш вразливими категоріями дітей. Причинами можуть бути соціально-економічний статус, гендер, регіон проживання [20].

Розриви освітні – значна та стійка різниця в освітніх досягненнях між різними категоріями учнів та учениць. Окрім результатів навчання, вони включають соціальний, психологічний розвиток та виховання [20].

Тьютор – наставник, який підтримує й допомагає дітям у надолуженні освітніх втрат. Тьютори можуть займатися репетиторством індивідуально з дитиною або вести групові заняття. На відміну від учителя, тьютор не обов'язково повинен мати педагогічну освіту [20].

Формувальне оцінювання – процес оцінювання, результатом якого є інтерактивна оцінка успішності учня чи учениці. Вона відображає розуміння учнем навчального матеріалу. А також дозволяє визначити, як йому продовжувати навчання і як учитель може допомогти їй у цьому [20].

Якість освітньої діяльності – рівень організації, забезпечення та реалізації освітнього процесу, що забезпечує здобуття особами якісної повної загальної середньої освіти на кожному рівні та відповідає вимогам, встановленим законодавством (*стаття 1 Закону України «Про повну загальну середню освіту»*).

ВСТУП

У, безперечно, складних обставинах, у яких перебуває українська освіта протягом останніх років унаслідок пандемії COVID-19, а нині повномасштабної війни, що розпочала росія, освітяни роблять усе можливе, щоб забезпечити право молодого покоління на освіту. За словами **Міністра освіти і науки України Оксена ЛІСОВОГО**, «Розвиток освіти прогнозується на десятиліття наперед. І особливо зараз, в умовах повномасштабної війни, наша країна має чітко розуміти, яким буде світ, аби відповідно реагувати і розробляти освітні стратегії на глобальному й локальному рівнях. Втім, є ще один, чи не найкритичніший, виклик, — це людський ресурс... Щоб ефективно працювати з усіма викликами, які постали перед освітою, необхідно отримувати вичерпні та об'єктивні аналітичні дані». В українській освіті потрібна стратегія компенсації освітніх втрат та надання реальної автономії закладам освіти у їх частковій компенсації. Вимушена перерва у навчанні, відсутність очного навчання, значні обмеження для очної та дистанційних форм організації освітнього процесу. Варто також враховувати перебої з електроенергією та інтернетом, повітряні тривоги — головні виклики, з якими стикнулася українська освіта, особливо з лютого 2022 року. Звісно, це призвело до освітніх втрат. У широкому сенсі освітні втрати означають втрату можливостей для всебічного розвитку учнів — інтелектуального, соціального, емоційного, психологічного тощо. У понятті «Освітні втрати» умовно виділяють чотири взаємопов'язані компоненти:

- навчальні втрати (у розумінні втрати знань, умінь, навичок, ставлень тощо);
- виховні втрати;
- зниження темпу розвитку особистості;
- психологічні втрати.

У науковій літературі є значна кількість підходів до визначення навчальних втрат. Зокрема ці втрати розуміють як:

- втрату знань і навичок або відхилення в академічному прогресі учня, що найчастіше пов'язано з перервою у формальній освіті, пропусками занять тощо;
- втрату здобутих раніше знань, коли учні, які досягли певного прогресу в навчанні, погіршують свою успішність. Найчастіше це пов'язано з тимчасовою (нетривалою) перервою у формальній освіті, наприклад, літніми канікулами;
- різницю між тим, чого навчився учень, тобто досягнутим ним академічним прогресом, і тим, чого учень мав би навчитися на певному етапі свого навчання, наприклад, у певному віці, на рівні певного класу тощо.

Зазначеній проблемі присвячено низку досліджень та публікацій Світового банку («Освіта: наслідки війни в Україні» (<http://surl.li/fmjddq>)), центру CEDOS «Війна та освіта. Як рік повномасштабного вторгнення вплинув на українські школи» (<http://surl.li/hhxgh>), Українського центру оцінювання якості освіти (<https://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2023/04/Learning->

[losses_Ukraine.pdf](#)), освітнього омбудсмена України (<https://eo.gov.ua/osvita-v-umovakh-voiennoho-stanu/2022/04/11/>).

Надолуження освітніх втрат є довгостроковим і складним процесом, що об'єднує зусилля закладів освіти (адміністрації, учителів, учнів, батьків), органів управління освітою місцевого самоврядування, державних установ, інституцій.

Саме тому освітні втрати потребують оперативного реагування.

Надолуження освітніх втрат – це забіг на довгу дистанцію. І чим довше ми зволікаємо, тим серйозніше збільшується ця дистанція. Про це йшлося на стратегічному [форумі «Від втрат до можливостей: партнерство громадських організацій заради освіти»](#). Тим паче ресурсів для «продовження бігу» дуже багато.

Міністерством освіти і науки України спільно з ЮНІСЕФ розроблено рекомендації щодо організації програм з надолуження освітніх втрат, розпочато роботу над Національною стратегією з подолання освітніх втрат в Україні (<http://surl.li/jtmdv>).

Якщо ми маємо прогалини на певному рівні освіти, то вони зумовлюють наступні прогалини. Що треба робити, щоб ці прогалини не накопичувалися? Насамперед важливо вчасно, хоча би на локальному рівні кожному вчителю розуміти, які елементи навчального матеріалу є ключовими. Важливо цим елементам приділяти увагу і фокусуватися на тому, щоби діти їх засвоювали повноцінно.

При підготовці до нового 2024/2025 навчального року одним із основних завдань МОНУ, засновників закладів освіти є завдання: забезпечення умов для повернення до очного навчання у безпечних регіонах України, яким є Кіровоградська область, особливо у школах, що розташовані у сільській місцевості. Також нагальною є потреба розробки стратегії адаптації освітнього процесу до роботи в умовах зміни режимів навчання, адаптивного гнучкого планування за умови налагодження тісної співпраці з батьками та їх своєчасного інформування.

Олександр Якименко, перший заступник голови Державної служби якості освіти, зазначає, що мета нової стратегії подолання освітніх втрат – об'єднання зусиль тих, хто вже працює в цьому напрямку, та розроблення карти спільних дій. Адже обов'язково потрібна цілісна система надання допомоги [21].

Актуальність посібника обумовлена потребою в розумінні та подоланні негативних наслідків, спричинених сучасними викликами, необхідністю в забезпеченні рівного доступу до якісної освіти для всіх учнів.

НА ЩО ЗВЕРНУТИ УВАГУ ДИРЕКТОРУ ШКОЛИ, ЩОБ ПОДОЛАТИ ВИМУШЕНІ ОСВІТНІ ВТРАТИ УЧНІВ У ЧАСІ ВІЙНИ?

Щоб діяти, потрібно бачити загальну картинку, але якщо чекати на загальну картинку, ми можемо втратити значно більше.

Генеральний директор директорату шкільної освіти Ігор Хворостяний

Долати ці виклики, запобігати постійним ризикам, забезпечувати функціонування і розвиток закладів освіти, формувати та реалізовувати ефективні управлінські рішення можливо лише за умов успішного освітнього менеджменту. Бажання директора оцінити, наскільки школа надає якісні освітні послуги, як ефективність організації освітнього процесу відображається на успіхах учнів, свідчить про розуміння керівником школи зв'язку між його роботою як менеджера-лідера та якістю освіти. Одним із пріоритетних завдань керівників у таких складних умовах є укріплення суб'єктності учасників освітнього процесу, вибудовування горизонтальних зв'язків у освітній організації, коли кожен і кожна знає, за що відповідає, і приймає самостійні рішення в межах своєї відповідальності.

До основних векторів змін менеджменту освіти, слід віднести гарантовану Законом України «Про освіту» (ст. 23) організаційну, академічну, кадрову та фінансову автономію, яка дає закладам освіти право на самоврядування, самостійність, незалежність, і при цьому керівники несуть повну відповідальність за прийняті рішення щодо академічних (освітніх), організаційних, фінансових, кадрових та інших питань діяльності [14].

Одним із пріоритетів керівників закладів освіти є забезпечення безпеки та захисту учасників освітнього процесу. 7 квітня 2023 року на засіданні уряду ухвалено [Концепцію безпеки закладів освіти](#). Вона представляє комплексне стратегічне бачення створення безпечного освітнього середовища у закладах освіти та організацію в них рівних, належних і безпечних умов здобуття освіти та викладання [14].

Дуже важливим завданням керівника є збереження педагогічних кадрів. Міністерство освіти і науки України 17 березня 2022 року надало роз'яснення щодо особливостей застосування норм трудового законодавства під час воєнного стану.

Забезпечення ефективного менеджменту в освіті з урахуванням усіх змін неможливе без технологізації та цифровізації управлінських і освітніх процесів. Завданням кожного керівника є формування чіткої стратегії цифровізації закладу освіти, у якій буде визначено політику цифрової трансформації усіх сфер життєдіяльності закладу, основні її напрями, конкретні ініціативи щодо створення управлінських та освітніх ресурсів і цифрових платформ,

інтерактивного та мультимедійного контенту для освітнього процесу, розроблення і впровадження новітніх комп'ютерних та мультимедійних засобів навчання, створення цифрового освітнього середовища, розвитку дистанційного навчання з використанням когнітивних і мультимедійних технологій, забезпечення інструментами автоматизації управлінських, фінансових, господарських, економічних процесів закладу освіти [5].

Одним із основних завдань освітянської спільноти закладу освіти: напрацювати єдині підходи до подолання освітніх прогалин учнів та формування політики компенсації ймовірних вимушених освітніх втрат.

Заходи з подолання освітніх втрат мають бути спрямовані на компенсацію негативного впливу чинників, які істотно впливають на результати навчання здобувачів освіти.

У полі зору уваги керівника мають бути питання:

- У якому стані зараз наша освіта та як це позначиться на майбутньому?
- Які чинники впливають на якість освіти ?
- Як надолужити прогалини у знаннях учнів та запобігти негативним наслідкам?
- Як допомогти вчителям, учням під час війни справитися з психоемоційними проблемами?
- Як можна підвищити ефективність навчання в умовах дистанційного, змішаного, онлайн навчання?
- Яка роль учителя в ефективному управлінні педагогічним процесом?
- Які ресурси використовувати для подолання освітніх втрат? Тощо.

Доводять наявність навчальних розривів в Україні й [результати PISA-2022](#) – міжнародного дослідження якості освіти, спрямованого на оцінювання здатності 15-річного учнівства застосовувати знання й уміння з читання, математики та природничо-наукових дисциплін у реальних життєвих контекстах.

Результати українських ([опитування-2022](#), [опитування-2023](#), [тестування-2023](#)) і міжнародних ([RAPID-2022](#), [RAPID-2023](#)) досліджень свідчать, що основними причинами освітніх втрат є втрати в навчальному часі та перехід шкіл на дистанційне навчання. Окремим чинником, який посилюється з початком війни й істотно впливає на результати навчання, є психоемоційний стан учасників освітнього процесу – учнів, їхніх батьків, учителів, керівників закладів освіти.

Серед вітчизняних досліджень на наявність навчальних розривів указують дані загальнодержавного зовнішнього моніторингу якості початкової освіти (ЗЗМЯПО), участь у якому брало учнівство 4-х класів та вчительство, яке навчало цих дітей. До цього часу було проведено два цикли моніторингу – у 2018 та 2021 році. У межах перших циклів метою було оцінити рівень сформованості у випускників і випускниць початкової школи двох ключових компетентностей – читацької та математичної, а також виявити чинники, які впливають на рівень сформованості згаданих компетентностей. Важливо відзначити, що саме результати ЗЗМЯПО 2018 та 2021 років на сьогодні є єдиним в Україні джерелом достовірної інформації як про якість початкової освіти, так, зокрема, і про освітні

втрати молодших школярів, що були спричинені пандемією COVID-19. Більш докладно ознайомитися з результатами першого та другого циклів ЗЗМЯПО можна на [сайті Українського центру оцінювання якості освіти](#).

Згідно з [наказом МОН України від 24.04.2023 № 473](#) у 2024 році відбуватиметься III етап загальнодержавного зовнішнього моніторингу якості початкової освіти. У межах чергового циклу, крім читацької та математичної компетентностей випускників початкової школи, у фокусі уваги буде також природничо-наукова компетентність, яку в оновленій Програмі моніторингу визначено як здатність особи застосовувати в практичній діяльності наукове розуміння природи (явищ, процесів, закономірностей, законів) і методи та інструменти природничих наук, техніки й технологій (спостерігати, збирати й систематизувати дані, формулювати гіпотези, проводити дослідження / експерименти, аналізувати й оцінювати результати), усвідомлено ставитися до збереження природи й покращення якості життя людини, громади й людства загалом, збалансованого розвитку суспільства. Розширення переліку досліджуваних компетентностей у межах моніторингу – дуже важливий крок, адже завдяки цьому з'явиться змога отримати ще більше об'єктивних даних про якість освіти молодших школярів, а отже, формувати ефективні освітні політики в початковій школі на доказовій основі.

Питання визначення освітніх втрат та їхнього подолання є чи ненайактуальнішими серед вчительської спільноти. Це підтверджують і результати [Загальнодержавного моніторингу дослідження якості освіти в закладах загальної середньої освіти в умовах воєнного стану](#).

Ми підготували поради щодо розробки стратегії закладу вимірювання та компенсації освітніх втрат, опрацювавши рекомендації [слухань у Комітеті Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій на тему «Освітні втрати й освітні розриви на рівні загальної середньої освіти: вимірювання та механізми подолання»](#); [Державної служби якості освіти](#); [Освітнього омбудсмена України](#).

Спочатку акцентуємо увагу на понятті стратегія надолуження освітніх втрат.

Стратегія з надолуження освітніх втрат – це комплекс заходів для здобувачів загальної середньої освіти, спрямований на визначення прогалин у навчанні та їх компенсацію, а також на адаптацію, пріоритезацію предметів (знань та компетентностей), надання психологічної та соціально-емоційної підтримки всім учасникам освітнього процесу.

В основі стратегії має бути гнучка програма подолання освітніх втрат, як навчальних так і виховних, психологічних, включаючи короткотривалі та довготривалі вектори їх надолуження, коригування. Особливу увагу слід звернути на адаптацію форм організації освітнього процесу в умовах викликів сьогодення. На нашу думку, (для Кіровоградської області) очне навчання допоможе відновити якісний та ефективний освітній процес. Проте,

наголошуємо, що це можливо тільки в тих закладах освіти, які мають належним чином облаштовані укриття.

Зауважимо, що під час розробки стратегії щодо подолання освітніх втрат варто визначити групи учнів, які втратили найбільше, й адаптувати педагогічні та психологічні інструменти відповідно до їхніх особливостей.

З метою підвищення якості організації освітнього процесу та якості дистанційного навчання рекомендуємо:

1. *Використовувати єдину навчальну платформу*, оскільки дистанційне навчання має відбуватись із застосуванням спеціальної онлайн-платформи. Щоб учасникам освітнього процесу було комфортно і зрозуміло, важливо, щоб така платформа була єдиною для всієї школи. Це може бути, наприклад, Google Classroom, Moodle або ж розроблена на замовлення закладу освіти платформа.

2. *Розпочати розроблення повноцінних дистанційних курсів з основних навчальних предметів для 5-11 класів*. Такі курси допоможуть при організації дистанційного, змішаного навчання, онлайн-навчанні з використанням дистанційних технологій, реалізувати індивідуальні освітні траєкторії учнів та забезпечити навчально-методичний супровід самостійної роботи здобувача освіти, системний зворотний зв'язок.

3. *Систематично відстежувати динаміку навчальних досягнень*, що дасть змогу педагогам вчасно діагностувати можливі освітні втрати та вчасно на них реагувати.

4. *Удосконалити форми співпраці з батьками*, що є важливою складовою успіху та якості дистанційного навчання учнів. Батьки можуть мотивувати дітей, підтримувати їх та допомагати організувати самостійну роботу, створити умови для самоконтролю і самооцінювання. Найбільше уваги слід приділити співпраці з батьками учнів початкової школи, оскільки саме вони організовуватимуть навчання своїх дітей, принаймні у перші місяці. Варто розповісти, як відбуватиметься навчання, узгодити розклад навчальних занять, роз'яснити, як працювати з навчальними платформами та платформами для організації відеоконференцій, як поводитися самим та допомогти дітям у випадку повітряної тривоги. Оскільки батьки є учасниками освітнього процесу їм також слід надати доступ до онлайн-платформи, через яку здійснюється дистанційне навчання.

Впровадження дистанційного навчання може бути складним процесом, особливо для закладів освіти, які раніше не мали досвіду з цим. Ось деякі рекомендації для успішного впровадження дистанційного навчання:

1. *Створення чітких та доступних інструкцій*. Розробіть детальні інструкції для вчителів, учнів і батьків з використання платформ для дистанційного навчання, завдань, оцінювання тощо.

2. *Підтримка вчителів у використанні технологій*. Забезпечте вчителів необхідними навичками та підтримкою для ефективного використання онлайн-інструментів і платформ.

3. *Забезпечення доступу до технічних засобів здобувачів освіти.* Переконайтеся, що всі учні мають доступ до необхідного обладнання (наприклад, комп'ютери, планшети, інтернет).

4. *Створення гнучкого графіка.* Враховуйте можливості учнів і вчителів та створюйте гнучкі графіки занять.

5. *Стимулювання активності та співпраці.* Залучайте учнів до взаємодії та співпраці через онлайн-інструменти, форуми, вебінари тощо.

6. *Забезпечення безпеки і конфіденційності даних.* Дотримуйтеся строгих політик безпеки та конфіденційності даних для захисту приватності учасників.

7. *Постійний зворотний зв'язок і підтримка.* Забезпечте можливість для вчителів, учнів і батьків звертатися за допомогою та отримувати зворотний зв'язок щодо процесу дистанційного навчання.

8. *Використання різноманітних методів навчання.* Експериментуйте з різними методами навчання, включаючи відеоуроки, інтерактивні завдання, чати для дискусій тощо.

9. *Підтримка соціального та емоційного благополуччя.* Враховуйте психологічні аспекти дистанційного навчання і забезпечте підтримку для учнів у важкі часи.

10. *Аналіз результатів та постійне вдосконалення.* Проводьте оцінку ефективності дистанційного навчання та вносьте необхідні зміни для покращення процесу.

У статті «Державна служба якості освіти: поради директору школи, як зберегти якість освіти під час дистанційного навчання» керівники закладів освіти знайдуть корисні поради про те, як діагностувати можливі втрати в якості освітнього процесу під час дистанційного навчання та запобігти їх виникненню у майбутньому. Автори звертають увагу, що дистанційне навчання, як і освітній процес в очному форматі, потребує норм щодо:

- відвідування онлайн-уроків, взаємодії між учнями та педагогом під час онлайн-спілкування;
- пропусків (за яких умов допускаються, як регламентуються та фіксуються вчителем);
- правил та строків виконання завдань (учням важливо розуміти, що є чіткі дедлайни та як їхнє порушення вплине на оцінку виконаного завдання);
- принципів оцінювання в умовах онлайн-навчання тощо. [6]

Радимо взяти до уваги матеріали сайту навчально-методичного центру дистанційного навчання КЗ «КОШПО імені Василя Сухомлинського» <http://surl.li/ssafz>

До стратегії радимо включити заходи **щодо швидкого та комфортного переходу на різні формати навчання.** Радимо включати такі потенційні заходи:

- розробка та впровадження гнучких освітніх програм через забезпечення адаптованого навчання, що враховує потреби та індивідуальні особливості учнів;
- здійснення адаптивного гнучкого планування, яке б передбачало перерозподіл навчального часу між темами, або розроблення власних

навчальних програм, коригуючи зміст та результати навчання з урахуванням виявлених освітніх втрат;

➤ розробка гнучкого режиму закладу освіти (у тому числі і розкладу занять);

➤ розробка заходів щодо адаптації освітнього процесу закладів освіти до роботи в умовах зміни режимів навчання, при цьому передбачити:

- індивідуалізацію навчання, де учні отримують підтримку та додаткову допомогу залежно від своїх потреб;
- використання диференційованих підходів до навчання, де матеріал адаптується до індивідуальних можливостей та потреб учнів;
- організацію додаткових занять, репетиторства або групових занять для усунення прогалин і підвищення рівня знань;
- другорічництво;
- навчання під час канікул;
- створення інтеграційних класів;
- розроблення додаткового контенту з ключових навчальних тем;
- використання годин варіативної складової шляхом запровадження індивідуальних та групових консультацій для здобувачів освіти;
- організація роботи пришкольних (мовних, математичних, природничих тощо) таборів, запровадити «навчальні канікули»;

➤ визначення конкретних освітніх платформ, комунікаційних онлайн-сервісів та інструментів, за допомогою яких організовується дистанційне (змішане) навчання;

➤ впровадження сучасних технологій, які дають можливість забезпечити доступ до якісної освіти навіть у складних умовах сьогодення;

➤ визначення інструментарію оцінювання, у тому числі з навчальних предметів художньо-естетичного, фізкультурно-оздоровчого та технологічного циклів;

➤ розробка критеріїв для вимірювання освітніх втрат із кожного предмета;

➤ адаптація правил поведінки та взаємодії для онлайн-навчання (вчителю та учням варто розробити спільні норми щодо конструктивного спілкування і продуктивної роботи під час навчання;

➤ систематичний моніторинг навчальних досягнень для виявлення проблемних місць та прийняття відповідних заходів для їх корекції.

➤ створення методичної системи підтримки індивідуальної освітньої траєкторії учнів шляхом проведення індивідуальних занять, факультативів відповідно до навчального плану та/або за запитами учнів, консультацій з учнями для усунення прогалин у знаннях із предмету, розробки завдань різних рівнів складності для окремих учнів;

➤ посилення роботи в частині надання підтримки педагогічним працівникам щодо підвищення кваліфікації та професійного вдосконалення з питань методики роботи в умовах сьогоденних викликів;

➤ партнерство з батьками та їх активна участь у освітньому процесі тощо.

При розробці стратегій компенсації навчальних втрат радимо використовувати таку матрицю:

Стратегія	Застосування	Переваги	Недоліки
Надання додаткових завдань для самостійного опрацювання	Може бути використано при незначних навчальних втратах в окремих учнів та обов'язково з покроковим дистанційним супроводом вчителя та наданням зворотного зв'язку учням	Мінімальне використання ресурсів	Низька ефективність Підходить здебільшого для учнів із сформованим умінням учитися
Індивідуальні та групові консультації та/або Навчання під час канікул	Може бути використано, коли навчальні втрати є з окремих тем в окремих учнів або у груп учнів	Безпосередня робота з учителем Досить висока ефективність Якісний зворотний зв'язок	Ресурсозатратно Відсутність коштів на додаткову оплату вчителям. Ризик професійного вигорання вчителів при перевантаженні
Додатковий рік навчання	Може бути використано для окремих учнів зі значними навчальними втратами, що унеможливають опанування навчальної програми наступного класу	Можливість якісно опрацювати пропущений матеріал та компенсувати навчальні втрати	Збільшення часу здобуття загальної середньої освіти та додаткові державні витрати Може викликати значний стрес та психологічний дискомфорт в учня Ризик зниження мотивації в учня, пропуски занять
Адаптація календарно-тематичного планування з певного навчального предмету (ущільнення, узагальнення, перерозподіл навчального часу для додаткового вивчення незасвоєних тем)	Може бути використано, коли навчальні прогалини з окремих тем (результатів навчання) виявлено у цілому класу або більшої частини класу	Можливість за короткий час компенсувати навчальні втрати у великої кількості учнів, охопити значну кількість результатів навчання	Ризик накопичення нових навчальних втрат через недостатньо якісне опрацювання нових тем (через ущільнення навчального часу)
Адаптація навчальної програми (розроблення на	Може бути використано, коли навчальні втрати	Можливо, системно вибудувати процес навчання та	Ризик незбалансованого підходу, якщо

рівні школи власної навчальної програми з перерозподілом часу та результатів навчання)	значні та виявлені у більшості учнів на паралелі	врахувати всі виявлені навчальні втрати у великої кількості учнів	педагогічні колективи не мають досвіду у розробленні власних навчальних програм Порушення наступності з іншими освітніми рівнями та закладами освіти
Застосування технології диференційованого навчання (створення різнорівневих класів або груп учнів у класі)	Може бути використано, якщо виявлено групи учнів з різним рівнем навчальних втрат	Можливість забезпечити різний ступінь педагогічної підтримки та адаптувати навчальну програму під освітні потреби окремих груп учнів	Може викликати зниження мотивації учнів у «слабких» групах, розшарування учнівської спільноти та психологічний дискомфорт

Акцентуємо увагу на окремих заходах щодо **підвищення ефективності навчання**. При цьому радимо використати поради Івана Юрійчука, заступника голови Державної служби якості освіти України:

– **збільшення часу навчання** внаслідок незначного скорочення канікул (наприклад, улітку повноцінне навчання може тривати до кінця червня, а новий навчальний рік — розпочинатися в середині серпня). Водночас тут важливо подбати про запобігання перевтомі й вигорянню учнів і вчителів (наприклад, через гнучкіший розклад занять, заохочення до їх проведення поза межами класу та/або школи, використання нових форматів і методик навчання, застосування відповідних психологічних прийомів тощо), а також про комунікування таких змін зацікавленим сторонам;

– **перерозподіл навчального часу** на користь тих компетентностей (читання з розумінням, математична, цифрова, соціально-емоційна) та результатів навчання, без яких неможливий подальший успіх учнів. Водночас необхідно розробити та широко впровадити інтегровані курси, що покривають інші компетентності та результати навчання, уникаючи дублювання матеріалу;

– **«скорочення відстані»** між учителем і тими, хто надає йому підтримку та формує освітні політики. Вчитель не має почуватися покинутим сам на сам із професійними проблемами. Потрібно забезпечити функціонування зрозумілої й дієвої системи комунікації та методичної і психоемоційної підтримки для кожного вчителя [12].

Сприятиме налагодженню **позитивної атмосфери в учнівському колективі** та поліпшенню взаєминам допоможе неформальна взаємодія зі школярами: онлайн-чаювання, перегляд та обговорення тематичних відео і фільмів.

Можливо, нам варто **прислухатися також до колег зарубіжжя**.

Міжнародний досвід засвідчує, що ключовою умовою для мінімізації рівня освітніх втрат є поновлення навчального процесу. Рамка відновлення навчання **RAPID** (Reach&retain, Assess, Prioritize, Increase, Develop), запропонована ЮНІСЕФ, охоплює такі дії:

- Охопити (Reach) кожен дитину та утримати (retain) її в школі,
- Оцінити (Assess) її поточний рівень знань,
- Пріоритизувати (Prioritize) базові знання/навички (фундаментальні основи), передусім з читання і математики,
- Підвищити (Increase) інтенсивність наздоганяльного/компенсаторного навчання, щоб надолужити пропущений матеріал/втрачені знання;
- Розвивати (Develop) психосоціальне здоров'я та благополуччя [7].

ЮНЕСКО пропонує такі генералізовані інструменти компенсації освітніх втрат:

- **консолідація змісту освіти** (навчальних програм та навчально-методичного забезпечення) відповідно до рівнів навчальних досягнень учнів, а не стандартів освіти. Такий підхід передбачає виокремлення для навчання ключового матеріалу, навіть якщо цей матеріал зазвичай вивчався в попередніх класах;

- **збільшення кількості навчальних годин**. Рекомендовано варіанти подовження навчального дня, навчального року, запровадження літньої школи для всіх учнів чи тих, хто її потребує. Важливо ретельно обмірковувати, які заходи будуть найбільш прийнятними в цьому контексті, а також які стимули й компроміси для вчителів, учнів та їхніх родин, щоб максимізувати відвідуваність;

- **підвищення ефективності навчання**. Щоб підвищити ефективність, освітні системи повинні підтримувати ініціативи, які збільшують обсяг навчання, що відбувається в класі. Існує декілька ефективних заходів.

Цілеспрямоване навчання, яке передбачає оцінювання рівня підготовки учнів і групування учнів за рівнем знань, а не за віком чи класом на певні проміжки часу протягом навчального дня та канікулярних періодів. Учителі пристосовують викладання до рівня навчання учнів, а не до передбачуваного початкового рівня чи очікуваного за навчальною програмою. Моделі цілеспрямованого навчання містять групування за рівнями навчання протягом певних періодів навчального дня, табори інтенсивного навчання протягом навчального року або моделі літніх таборів.

Структурована педагогіка – це комплексний і послідовний пакет заходів, спрямованих на покращення викладання та навчання в класі. Програми зазвичай містять посібники для вчителів, які містять щоденні плани уроків, тренінги та коучинг для вчителів, щоб зміцнити навички викладання цих уроків, а також матеріали для учнів, які надаються у співвідношенні 1:1. Зазвичай існують інструменти для моніторингу прогресу навчання в класі та суттєва підтримка шкіл і вчителів. Технології можуть бути використані для полегшення структурованих педагогічних втручань, але лише за наявності таких передумов, як доступ до програмного забезпечення, цифрової архітектури, надійного зв'язку та навичок роботи з цифровими технологіями. Репетиторство в малих групах. Існують переконливі докази того, що репетиторство може суттєво підвищити успішність учнів, особливо серед

учнів із низьким рівнем успішності, але ефективність цього підходу значною мірою залежить від розміру групи та частоти занять.

Репетиторство є найбільш ефективним, коли на одного репетитора, який може бути вчителем, найманим асистентом або волонтером, припадає від одного до чотирьох учнів. Навчання може відбуватися під час шкільних занять або після них, віч-на-віч або онлайн залежно від того, що відповідає контексту до змісту.

Самонавчання. Програми самонавчання дають змогу учням поступово просуватися до оволодіння базовими навичками. Самонавчання можна використовувати з обмеженим втручанням і керівництвом викладача. Вправи можуть виконуватися за допомогою олівця та паперу або в системах, де є відповідні технології в школах чи вдома, корекція може відбуватися за допомогою комп'ютерних програм самонавчання [7].

На наш погляд, варто взяти до уваги **поради Андреса Шляйхера**, директора із питань освіти в Організації економічного співробітництва та розвитку. Платформа НУШ презентувала головні тези з його виступу під час презентації дослідження [Війна та освіта](#). Ось деякі з них:

Сформууйте нове бачення освітнього процесу, а тоді надолужуйте прогалини. У США розробили інструменти для того, щоб зрозуміти, на якому етапі перебуває освітнє середовище та сприяти відновленню навчання за допомогою поєднання регуляторних, педагогічних і технологічних рішень. Ось які кроки визначили: адаптувати та продовжити час навчання; забезпечити гнучкість навчальної програми та плавні шляхи навчання в системі (це дозволяє відновлювати навчання на будь-якому етапі, підхопити та наздогнати його); адаптувати навчальні стратегії та педагогіку до індивідуальних потреб. Важливо адаптувати стратегію викладання, зрозуміти, яким чином пристосувати навчальний процес до різних потреб здобувачів освіти, які отримали травматичний досвід [27].

Емоційна підтримка паралельно з навчанням.

Використовуйте цифрові технології. Онлайн-школа, яку запровадили в Україні – це надзвичайно гарний інструмент, щоб надавати знання учням. Але цього не зовсім достатньо для створення повноцінної освітньої екосистеми. І треба використовувати відкриті освітні ресурси, які є у вільному доступі, адаптувати їх. Наприклад, це онлайн-наставництво або онлайн-репетиторство. Є люди, що не дуже добре викладають, але є блискучими наставниками чи репетиторами. І в ситуаціях, коли країна переживає надзвичайні кризові ситуації чи війну, це дуже зручний інструмент [27].

Просто продовжити час навчання – не завжди ефективно. Як правило, перший наш порив – це просто продовжити час навчання. Але це не завжди правильно, тому що треба проаналізувати переваги та витрати для таких рішень, щоб вони були економічно ефективними.

Важливою також є підтримка викладачів і врахування їхньої участі у надолуженні освітніх втрат. І тут доводиться робити досить складний вибір: або дати більше свободи викладачам вирішувати, що саме вони будуть викладати

своїм учням і студентам; або використовувати більш модульний підхід до формування навчальної програми [27].

У 2017 році Робоча група з прискореної освіти у надзвичайних ситуаціях (AEWG) розробила рекомендації, у яких роз'яснюються відмінності між різними підходами відновлення сфери освіти в умовах кризових і надзвичайних ситуацій. Ці підходи містять такі методи, як прискорена освіта, прискорене навчання, програми навчання, корективні та адаптаційні програми. У цьому документі використовуються ці терміни й наводяться адаптовані визначення для сприяння обговоренню питань відновлення знань. Навчання в середовищі формальної освіти:

- *корекційні програми* – програми зазвичай орієнтовані на учнів сфери формальної освіти, які відчувають більші труднощі в навчанні, ніж їхні однолітки, і стикаються з труднощами в освоєнні одного або декількох предметів. Такий підхід має більш індивідуалізований характер і є додатковою підтримкою, що надається паралельно, на зміцнення впевненості учнів у своїх силах;

- *програми надолуження навчання* – ці короткострокові програми перехідної освіти призначені для дітей і молоді, які активно відвідували школу до переривання освітнього процесу. Такі програми надають їм можливість надолужити втрачене через перерву в навчанні, сприяючи їх поверненню до школи й продовженню ними навчання.

Навчання в середовищі «альтернативної» освіти:

- *програми прискореної освіти* – ці гнучкі, придатні для віку учнів програми вважаються однією з форм альтернативної шкільної освіти та проводяться в стислий термін на основі принципів прискореного навчання. Програми прискореної освіти уможливають прискорення процесу навчання за рахунок ущільнення навчальної програми, концентрації на основних компетентностях, уміннях і навичках, викладання в невеликих групах і передбачення більш тривалих часових витрат на виконання навчальних завдань. Як правило, вони орієнтовані на дітей і молодь, які перебувають у несприятливому становищі. Це навчання орієнтоване на вивчення навчальної програми в стислому обсязі, опанування лише найнеобхідніших обсягів знань, умінь і навичок на будь-якому конкретному рівні освіти;

- *адаптаційні програми* – ці короткострокові, спеціальні підготовчі курси націлені на підвищення успішності учнів. Вони мають різні форми: вивчення мови та/або заповнення відмінностей між навчальними програмами та системами освіти в країні проживання та приймаючій країні, щоб допомогти зі вступом на інші програми сертифікованої освіти [7].

Міністерство освіти і науки України спільно з ЮНІСЕФ розробили рекомендації щодо організації програм з надолуження освітніх втрат для громадських організацій, закладів освіти, органів управління освітою та інших організацій, які вже впроваджують або планують впроваджувати програми з надолуження освітніх утрат. <http://surl.li/jtmdv>

Також слід приділити увагу питанням створення безпечного цифрового середовища та формування в дітей навичок безпечної поведінки в Інтернеті. Це завдання є спільним для батьків, освітян, громадських організацій, правоохоронних органів й суспільства в цілому. Радимо використати рекомендації [кафедри інформаційно-комунікаційних технологій та безпечного освітнього середовища комунального закладу «Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського»](#)

З метою реалізації стратегії подолання освітніх втрат радимо використати досвід Запорізької гімназії №50 Запорізької міської ради Запорізької області <https://docs.google.com/document/d/1AI2h-zQEkZyYjuLkSTw-sk3AFw-rSjIL/edit>

ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ОСВІТНІХ ТА УПРАВЛІНСЬКИХ ПРОЦЕСІВ

Єдиним інструментом зовнішнього оцінювання й отримання комплексного зворотного зв'язку щодо якості освітніх і управлінських процесів у школі є інституційний аудит.

Однак в Україні діє [заборона](#) на проведення перевірок, під яку потрапляє й інституційний аудит. Відповідно до [наказу МОН України від 07.02.2024 року №137](#) «Про проведення позапланових заходів державного нагляду (контролю) упродовж дії воєнного стану» відновлено проведення позапланових інституційних аудитів.

Результати проведених інституційних аудитів вказують на те, що більшість шкіл у тій чи іншій формі практикують внутрішні моніторинги успішності навчання учнів. Проте лише в третині шкіл реалізуються результати внутрішнього моніторингу та приймаються управлінські рішення. Завдання ж директора — ефективно використати результати моніторингу, зробити правильні висновки та на їхній основі розробити і прийняти управлінське рішення, план заходів щодо удосконалення тієї чи іншої сфери діяльності закладу, та, як наслідок, покращити результати навчання здобувачів освіти.

Звертаємо увагу, що моніторинг освітніх втрат – це безперервний процес, який вимагає координації зусиль між учителями, адміністрацією шкіл, батьками та самими учнями. Ефективний моніторинг дозволяє вчасно виявити проблеми та розробити дієві стратегії для їх вирішення, забезпечуючи таким чином рівний доступ до якісної освіти для всіх учнів. Існує багато різних методик проведення моніторингових процедур, якими можна скористатись, зокрема:

- порівняння вхідних та вихідних рівнів навчальних досягнень учнів. Вхідними даними є інформація щодо якості знань учнів певного класу у доковідний та довоєнний періоди, а вихідними - результати навчання на теперішній час;

- аналіз успішності складання ЗНО випускниками за декілька років (до початку пандемії та на теперішній час);

- порівняння результатів ЗНО випускників та їхнього річного оцінювання;

- діагностичні роботи учнів (під час їх розроблення можна використати завдання міжнародних моніторингових PISA, TIMSS та інших);

- відстеження динаміки результатів навчання учнів за оцінками в класному журналі;
- порівняльний аналіз результатів навчання новоприбулих учнів із рівнем їхніх результатів навчання у попередніх закладах освіти;
- аналіз підсумкового оцінювання між класами в одній паралелі.

Аналіз проведеного моніторингу дає можливість визначити тенденцію змін рівня навчальних досягнень класу в цілому та вибудувати індивідуальні освітні траєкторії для учнів, які мають навчальні прогалини.

Моніторинг якості освіти:

- спеціальна система збору, обробки, зберігання й розповсюдження інформації про стан освіти;
- прогнозування динаміки і основних тенденцій її розвитку;
- розробка науково-обґрунтованих рекомендацій для прийняття управлінських рішень стосовно підвищення ефективності функціонування освітньої галузі.

Головне завдання моніторингу – виявляти чинники, які впливають на хід і результати освітнього процесу з метою зменшення їх негативного впливу (або навіть і нейтралізації); порівнювати результати функціонування закладів освіти з метою визначення найбільш оптимальних шляхів їх розвитку (шляхів подолання освітніх втрат). Це своєрідний маркер для директора, який показує ефективність витрачених зусиль та ресурсів. За допомогою моніторингу можна проаналізувати ефективність роботи педагогів, відстежити позитивні чи негативні тенденції у роботі кожного педагогічного працівника. Слід зауважити, що метою моніторингу має бути не пошук проблем, а навпаки, винайдення рішень, як покращити роботу закладу і вчителя зокрема.

Для директора внутрішній моніторинг результатів навчання учнів – це також можливість продіагностувати можливі прогалини, спричинені тривалим дистанційним навчанням у період пандемії COVID-19, а також війною, спланувати роботу для їх подолання.

Проводячи внутрішні моніторинги, радимо акцентувати увагу на відстеженні ефективності системи оцінювання в закладі: як її реалізують педагоги, наскільки вона досконала, чи сприяє вона переорієнтації процесу навчання на розвиток особистості учня, на навчання його самостійно оволодівати новими знаннями, на формування функціональних (пов'язані зі сферою знань, умінням оперувати науковими знаннями та фактичним матеріалом), мотиваційних (пов'язані з інтересами, індивідуальним вибором особистості) та соціальних (пов'язані з соціальною діяльністю особистості, життям суспільства) компетентностей тощо.

Разом з тим моніторинг може бути корисним і у виявленні більш конкретних проблем. Наприклад, швидко визначити коло учнів, які не відвідують школу, демонструють тенденцію до погіршення результатів навчання та ін. Визначивши проблему, школа може оперативно на неї зреагувати та мінімізувати такі ризики.

При проведенні моніторингу радимо користуватися [Наказом МОНУ від 16.01.2020 № 54 «Про затвердження Порядку проведення моніторингу якості освіти»](#).

Провести моніторинг відповідно до норм законодавства допоможе опрацювання презентації Олени Половенко [«Внутрішній моніторинг ЗЗСО: освітні втрати»](#).

Мета моніторингу подолання освітніх втрат: систематичне виявлення, аналіз та оцінка прогалин у знаннях, уміннях та навичках учнів, які виникли внаслідок сучасних викликів. Цей процес спрямований на розробку та впровадження ефективних заходів для мінімізації негативних наслідків та забезпечення рівного доступу до якісної освіти.

Зупинимо увагу на основних етапах моніторингу освітніх втрат як важливого інструменту для оцінки рівня знань і навичок учнів, а також для виявлення та подолання прогалин у навчанні.

I етап: Планування та підготовка моніторингу (аналіз потреб, формулювання проблеми, що досліджуватиметься; визначення цілей та завдань моніторингу; розрахунок і формування вибірки, оцінка її репрезентативності; визначення критеріїв і показників оцінювання результатів дослідження тощо).

При визначенні цілей моніторингу варто встановити, що потрібно виміряти: академічні досягнення, емоційний стан учнів, доступ до ресурсів тощо.

Завданнями моніторингу можуть бути:

1. Виявлення прогалин у знаннях та навичках: (проведення регулярних оцінювань для визначення рівня академічних досягнень учнів; добір тестів, контрольних робіт, анкет та опитувань для збору даних про знання, вміння і навички учнів).

2. Аналіз причин освітніх втрат: (визначення впливу зовнішніх факторів (наприклад, соціально-економічний статус, сімейні обставини та умови навчання, довготривале дистанційне навчання тощо) та освітніх результатів учнів); аналіз внутрішніх шкільних факторів, які можуть сприяти або перешкоджати ефективному навчанню)

3. Розробка та впровадження коригувальних заходів: (розробка індивідуальних програм для учнів, які мають прогалини у навчанні, організація додаткових занять, консультацій та впровадження менторських програм, інтерактивних та інноваційних методів навчання для підвищення залученості та мотивації здобувачів освіти).

4. Підтримка учасників освітнього процесу (забезпечення педагогів ресурсами та інструментами для ефективного викладання та оцінювання знань учнів; організація семінарів, тренінгів для батьків та педагогів).

5. Відстеження ефективності проведених заходів (проміжне оцінювання впроваджених заходів для подолання освітніх втрат, збір результатів зворотного зв'язку щодо ефективності вжитих заходів).

6. Забезпечення психологічної підтримки учасників освітнього процесу.

7. Співпраця з батьками та громадою (інформування батьків про результати моніторингу, залучення батьків до активної участі в освітньому процесі та підтримці дітей тощо).

6. Адаптація та вдосконалення моніторингових процедур.

Радимо звернути увагу на:

- Визначення об'єкту(-ів) дослідження.
- Формування контингенту учасників.
- Побудова графіка дослідження:
 - визначення термінів і процедур дослідження;
 - підбір та підготовка (навчання) координаторів дослідження.
- Визначення критеріїв та показників оцінювання.
- Вибір методів дослідження (тестування, опитування, спостереження, вивчення документації, звітів тощо).

При підготовці моніторингу радимо використати чек-лист:

Чек-лист	Питання, на які необхідно дати відповідь
Визначення проблеми	
Оцінка загальної ситуації	Чи спостерігалися: <ul style="list-style-type: none"> • зміни в академічних досягненнях учнів; • втрати навчального часу з кожного предмета; • втрати матеріально-технічного забезпечення; • втрати живого спілкування; • втрати ментального здоров'я та інші
Оцінка процесу	Які предмети демонструють найбільші прогалини? Чи є відмінності в успішності між різними класами та групами учнів? Чи є у нас реальні механізми дій, які будуть застосовані на випадок помилок чи невдач? Яким чином ми дізнаємося, що працюємо успішно?
Інтерв'ю та опитування	Чи були проведені інтерв'ювання та опитування з усіма учасниками освітнього процесу щодо проблем у навчанні? Які основні проблеми були виявлені під час опитування?
Використання статистичних даних	Чи проаналізовані результати внутрішніх моніторингів, тестів, контрольних робіт за попередній період? Яка спостерігається динаміка?
Визначення завдань моніторингу	
Формування цілей моніторингу	Які конкретні результати плануєте отримати від моніторингу? Як будете вимірювати успішність подолання освітніх втрат?
Розробка критеріїв оцінювання	Які критерії будуть використані для оцінювання знань та навичок учнів? Які індикатори будуть використовуватися для визначення емоційного стану учнів та їхньої мотивації до навчання?

Вибір методів збору даних	Які методи оцінювання (тести, анкети, інтерв'ю) будуть використовуватися для збору даних? Як часто будуть проводитися оцінювання та опитування?
Організація процесу збору даних	Хто буде відповідальним за проведення оцінювань та збір даних? Які ресурси (технічні засоби, навчальні матеріали) будуть необхідні для проведення моніторингу?

Основними методами проведення дослідження під час моніторингу можуть бути:

- опитування (анкетування, інтерв'ювання);
- тестування;
- спостереження за освітнім процесом та освітньою діяльністю у закладах освіти;
- фокус-група;
- аналіз документації закладів освіти, їх засновників;
- аналіз статистичних даних про стан системи освіти за встановленими формами звітності;
- інші методи, визначені у Програмі [18]

Розробка інструментарію відповідно до визначених методів та завдань дослідження включає:

- а) створення тестів та їх апробація;
- б) розробка анкет та їх апробація;
- в) підготовка інших інструментів вимірювання відповідно до об'єкту дослідження та завдань (*планів інтерв'ю, кваліметричних моделей тощо*).

Радимо на даному етапі підготувати інструктивно-методичні матеріали для координаторів дослідження всіх рівнів та учасників дослідження.

Звернути увагу на вибір статистичних і математичних методів обробки та обрахунку одержаних результатів дослідження.

Одним із поширених інструментів, які використовуються при моніторингу подолання освітніх втрат, є опитування, мета яких надати можливість учасникам освітнього процесу розповісти про проблеми та труднощі, що виникали/виникають під час навчання. Наприклад, можна провести анкетування та дізнатися думку респондентів про:

- перешкоди для участі в освітньому процесі (відсутність світла та Інтернету, повітряні тривоги, низька мотивація до навчання, нестабільний емоційний стан тощо);
- рівень забезпечення комп'ютерною технікою (наявність власного смартфона/планшета/комп'ютера чи ноутбука); забезпечення доступу до навчальних матеріалів;
- якість навчального контенту;
- зручність використання онлайн-ресурсів і платформ для здійснення дистанційного навчання тощо.

Опитування допомагають встановити реальні фактори, які впливають на освітні втрати та можуть бути використані для вдосконалення освітнього процесу.

II етап. Розробка Програми.

Програма розробляється та затверджується суб'єктом моніторингу.

Програма оприлюднюється у будь-який спосіб, визначений суб'єктом та узгоджений з ініціатором моніторингу (за його наявності).

У Програмі визначаються мета й завдання, суб'єкти, об'єкт(и), форми та методи, індикатори, умови (у тому числі місце проведення), процедури проведення відповідного відстеження, порядок визначення результатів, строки та форми їх узагальнення та оприлюднення результатів (інформування про них).

До Програми додається графік проведення моніторингу.

Програма розробляється на основі науково обґрунтованої методології з урахуванням вікових особливостей учасників процесу. [18]

III етап. Проведення моніторингового дослідження. Він може проводитися у формі:

- безпосереднього одержання інформації від учасників дослідження (за допомогою спостереження, інтерв'ювання тощо);
- опосередкованого одержання інформації від учасників дослідження (у письмовій та/або електронній формі, із залученням експертів тощо);
- одержання інформації без залучення учасників дослідження (за допомогою вивчення документації, статистичної або оперативної інформації тощо).

Звертаємо увагу на вибір інструментарію моніторингу (визначення тестів, анкет, контрольних робіт, інтерв'ю та інших методів збору даних). Моніторинг може проводитися з використанням сучасних інформаційно-комунікаційних і цифрових технологій, у тому числі дистанційно.

Під час проведення дослідження можуть використовуватися фронтальна, групова або індивідуальна робота учасників дослідження. [18]

Наголошуємо: моніторинг проводиться у терміни, визначені у Програмі. При визначенні термінів проведення моніторингу суб'єкт моніторингу має враховувати можливі ризики, пов'язані з надмірним навантаженням на здобувачів освіти та педагогічних працівників внаслідок збігу кількох контрольних-вимірних заходів (зовнішнє незалежне оцінювання, державна підсумкова атестація тощо). [18]

IV етап. Збір та оброблення результатів моніторингу.

Збір даних про академічні досягнення, емоційний стан, умови навчання та інші чинники, що можуть впливати на освітні втрати.

Радимо використовувати такі жерела інформації:

1. *Учніські роботи.* Одним із засобів отримання інформації про успішність навчання учнів є діагностувальні роботи. З точки зору інструментарію такі роботи можуть бути побудовані по-різному. Для отримання справді релевантних результатів керівникові школи важливо мати в арсеналі різноманітні інструменти, поєднувати їх та застосовувати креативність у їх підборі для того чи іншого предмету. Під час розроблення завдань для внутрішнього моніторингу можна використати завдання міжнародних моніторингів PISA, TIMSS та інших.

Інструментами для проведення діагностувальних робіт можуть бути:

- Тести, побудовані на компетентнісній основі. Такі тести дають змогу оцінити не лише знання, але й уміння та навички учнів. Втім тести з компетентнісними завданнями ще не досить поширені, а простий тест на знання не покаже повноцінної картини. Тому, крім цього інструменту, варто застосовувати й інші.

- Навчальні проєкти. На жаль, поки мало популярний та поширений формат моніторингу. Втім не варто недооцінювати проєкт як інструмент моніторингу, наприклад з інформатики.

- Есе. Написання учнями есе, наприклад з історії, продемонструє одночасно і знання, і вміння учнів аналізувати інформацію.

- Усні інструменти моніторингу. Затратний з точки зору часових ресурсів інструмент, утім виправданий для глибшого вивчення освітнього процесу.

2. Результати ДПА та НМТ.

Результати ДПА, НМТ та пробного НМТ, яке проводить чимала кількість шкіл, також може бути джерелом для збору інформації під час внутрішнього моніторингу результатів навчання учнів.

Маючи цей інструмент у руках, директору варто використати його також і для порівняння успішності учнів за результатами НМТ та їхніх річних оцінок. Такий порівняльний аналіз дасть змогу вивчити надійність системи оцінювання. Якщо директор побачить разючу різницю, це буде сигналом для більш ретельного дослідження роботи вчителя та системи оцінювання, яку він застосовує.

3. Класні журнали.

Джерелом інформації для директора також є класний журнал. Відстеження динаміки результатів навчання учнів за оцінками в журналі дасть змогу виявити тенденції та проблемні місця у викладацькій діяльності. Адже оцінки учнів можуть розповісти і про систему оцінювання, і про взаємодію педагога з класом, і про відгук класу про педагога.

Відстеження поточного і підсумкового оцінювання класу може показати тенденцію до зниження або підвищення результатів навчання учнів. Це однозначний сигнал для адміністрації, що цей аспект потребує детальнішого вивчення.

Динаміка оцінок в журналі допоможе керівництву школи промоніторити діяльність нового вчителя та допомогти йому адаптуватися до середовища. Порівняльний аналіз результатів навчання новоприбулих учнів із рівнем їхніх результатів навчання у попередніх закладах освіти дасть змогу керівнику оптимізувати процес адаптації таких дітей.

Для виявлення тенденцій у застосуванні системи оцінювання директору корисно буде також порівняти середній бал результатів навчання учнів з окремих предметів, а також зрівняти результати підсумкового оцінювання між класами в одній паралелі. Різниця у результатах – привід для керівника додатково вивчити причини [3].

V етап. Аналіз та інтерпретація (узагальнення та пояснення результатів, визначення закономірностей, формулювання висновків тощо) результатів моніторингу.

Здійснення моніторингу – це лише частина справи. Надзвичайно важливо для директора проаналізувати його результати та зробити відповідні висновки. У цьому полягає різниця між звичайним оцінюванням успішності учнів, яке проводять вчителі, і моніторингом.

У центру уваги – аналіз зібраних даних для виявлення прогалин у знаннях та навичках учнів. Інформацію, отриману під час внутрішнього моніторингу результатів навчання, необхідно проаналізувати та узагальнити. На її основі керівництво школи визначає тенденції, досягнення й труднощі. Наприклад, тенденції до зниження успішності в класі після зміни вчителя чи через появу нового учня або активність групи учнів, чи зафіксовані випадки булінгу тощо.

Результати моніторингу можна вивчати, використовуючи метод SWOT-аналізу — визначити сильні та слабкі сторони, загрози й можливості. Додатково, для аналізу результатів керівник школи може звернутися до методу угруповань — систематизувати отриману інформацію за загальними ознаками. Це можуть бути напрями або більш конкретні групи.

Проводити моніторинг варто двічі на рік з предметів інваріантної складової навчального плану. [3]

VI етап. Планування заходів за підсумками моніторингу.

Директору важливо мати максимально повну картину, відстежувати зміни й тенденції, уміти зіставити фактори та зробити належні висновки.

Розпізнавання сигналів – це та якість та уміння, якими має володіти ефективний керівник закладу. Сигнали дають ґрунт для більш глибокого дослідження проблем, що можуть критися будь-де: у психологічному кліматі, особистій неприязні, конфліктах чи інших аспектах роботи закладу.

Проаналізувавши результати моніторингу, виявивши сильні та слабкі сторони, керівник має скласти план заходів для вирішення виявлених проблем, а також для стимулювання розвитку виявлених позитивних тенденцій. Це дасть змогу керівнику школи ефективно використати отриману інформацію, спроектувати точки зростання закладу, перетворюючи слабкі сторони на сильні.

При аналізі результатів моніторингу слід акцентувати увагу на оцінюванні ефективності вжитих заходів та підсумкових даних зворотного зв'язку з учасниками освітнього процесу.

Перші, з ким директору важливо працювати у напрямі покращення якості освітньої діяльності школи, — це педагоги. Позитивна динаміка результатів навчання, успішне застосування системи оцінювання та інші досягнення педагогів обов'язково потребують заохочення. Підтримка директора та висловлення публічної подяки серед колективу — проста, але цінна частина роботи директора як керівника. Адже визнання успіхів — це мотивація вчителя та поштовх для інших розвиватися.

Якщо ж під час моніторингу керівник виявляє ті чи інші проблеми у роботі вчителя, не варто влаштовувати публічного осуду. Директор як менеджер

має підтримати своїх підлеглих, промоніторити роботу вчителя більш прискіпливо, виявити точкові проблемні місця та запропонувати педагогу підвищення кваліфікації за напрямом, що потребує покращення, прикріпити до вчителя наставника чи ментора або ж знайти і запропонувати інші варіанти навчання [3].

ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Одне з провідних завдань педагогічної діяльності в умовах надзвичайних ситуацій – психосоціальна підтримка розвитку та навчання дітей у закладі освіти через адаптацію способу взаємодії з ними та створення психологічно безпечного і сприятливого середовища. [Дослідження](#), проведені Державною службою якості освіти, свідчать про зниження відчуття безпеки, зростання тривожності, невпевненості.

Позитивно вплине на якість організації освітнього процесу комплекс вирішення питань трансформації системи психологічної підтримки в закладі освіти. Акцентуємо увагу на використанні в роботі:

- Методичних рекомендацій МОНУ для педагогічних працівників, практичних психологів, соціальних педагогів закладів освіти «Перша психологічна допомога. Алгоритм дій» ([лист МОНУ від 04.04.2022 № 1/3872-22](#)).
- [Матеріалів для здійснення психологічного супроводу та соціально-педагогічної роботи під час воєнних дій](#) розміщені на вебсайті ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» за покликанням.

Психологічна підтримка потрібна усім учасникам освітнього процесу, тому шкільним психологам слід звернути увагу на діагностичні інструменти та методики, які дадуть змогу надавати якісні послуги. Пропонуємо ознайомитися з матеріалами сторінки [«Психологічна підтримка»](#) сайту обласного навчально-методичного центру психологічної служби системи освіти КЗ «Кіровоградський обласний інститут післядипломної освіти імені Василя Сухомлинського».

Психічне здоров'я та психосоціальна підтримка має бути у змісті програм з надолуження освітніх втрат та передбачати:

- навчання вчителів надання психосоціальної та психоемоційної підтримки;
- інтеграцію соціально-емоційного навчання в освітній процес;
- відслідковування психічного стану дітей;
- перенаправлення до професійної допомоги у складних випадках;
- супервізію для вчителів.

На нашу думку, відіграє свою ключову роль у забезпеченні якості освіти реалізація програми психосоціальної підтримки для шкіл та дитячих садочків [«Безпечний простір»](#), розробленої психологами Центру психічного здоров'я Києво-Могилянської академії.

Унаслідок війни деякі діти можуть гостро реагувати на певні слова або ситуації. Ми маємо бути максимально обережними з контентом, який їм пропонуємо. Дитяча та сімейна психологиня Світлана Ройз проаналізувала деякі

підручники та надала [рекомендації](#) вчителям щодо роботи з ними. Окрім того, для освітян, дітей, їхніх батьків, а також усіх, хто потребує підтримки й допомоги, дитяча та сімейна психологиня запустила в Telegram ресурсний онлайн-простір «Стойкість для Стойких». Доєднатися до Telegram-каналу всі охочі можуть за [посиланням](#).

Ще одним надважливим вектором діяльності керівників закладів освіти є **проблема захисту прав дітей в умовах війни, інтеграція дітей із внутрішньо переміщених родин у школу**. Забрані війною з власних домівок, зі звичного укладу життя дорослі та діти на новому місці мають чимало неприємних почуттів і мусять вирішувати багато проблем. Вони потребують підтримки та допомоги. Наводимо орієнтовний перелік того, що може організувати школа для інтеграції дітей із внутрішньо переміщених родин у шкільне життя:

1. Екскурсії закладом, територією, містом чи селищем, громадою;
2. Неформальне поступове знайомство дитини з класом, учителями, шкільним життям (презентація класного, шкільного життя, ігри та вправи для знайомства й успішної адаптації дитини у класі чи/та на паралелі, спільні з однакласниками, іншими учнями школи справи, події в позаурочний час).
3. Наставництво (хтось із лідерів у класі – формальних чи ні – має особливе завдання: допомагати новому учневі чи новій учениці зорієнтуватися у правилах і особливостях класу, школи, підтримувати в комунікаціях з однокласниками та вчителями. Звичайно, за згоди обох учнів).
4. Простір для вивчення та реалізації захоплень і здібностей (діагностика, індивідуальні бесіди, позаурочні та позашкільні заходи).
5. Створення ситуації успіху.
6. Обговорення з командою вчителів, які викладають у класі, практичним психологом та батьками дитини її індивідуальних особливостей, здібностей, захоплень, можливих ризиків у навчанні задля вироблення спільних, узгоджених дій.
7. Визначення із соціальним педагогом ризиків у задоволенні потреб дитини: поганих умов проживання, складних життєвих обставин тощо.
8. Групи взаємопідтримки.
9. Психологічні консультації [22].

УЧИТЕЛЮ: ДІАГНОСТИКА ТА КОМПЕНСАЦІЯ ОСВІТНІХ ВТРАТ

Наші рекомендації побудуємо у формі «запитання-відповідь». Для цього спочатку використаємо [поради завідувачки відділу математичної та інформатичної освіти Інституту педагогіки НАПН України, кандидатки педагогічних наук, експертки ГС «Освіторія» Дарини Васильєвої](#).

Як краще вчителю діагностувати освітні втрати у своєму класі?

Для діагностування доцільно використовувати всю палітру інструментів:

- педагогічне спостереження;

- невербальний та вербальний зворотний зв'язок від учнів;
- усне опитування;
- аналіз учнівських робіт (виконання завдань на різноманітних платформах, письмові роботи);
- самооцінювання і взаємооцінювання;
- оцінювання особистісного розвитку учнів батьками.

Ці інструменти можна використовувати як для виявлення втрат окремих учнів, так і для діагностування навчальних втрат усього класу. На початку кожного семестру доцільно проводити діагностичні роботи для всього класу (письмові чи на онлайн-платформах), щоб орієнтовно спланувати подальшу роботу з подолання освітніх втрат з усім класом.

Як відрізняються дії вчителя залежно від кількості учнів з освітніми втратами?

Різняться стратегії, які доцільно використовувати для їх подолання. Наприклад, якщо більшість класу не знає закон Архімеда, то повторне опрацювання цього матеріалу доцільно запропонувати всьому класу, тобто виділити частину уроку чи цілий урок для актуалізації цих знань і формування необхідних навичок.

Якщо ж певні навчальні втрати наявні лише у групі учнів, то доцільно запропонувати детально їх опрацювати саме цій групі, а не всьому класу. Наприклад, клас може бути об'єднаний у три групи, де учням першої запропонуйте долати навчальні втрати з однієї теми, другої — долати навчальні втрати з іншої теми, а діти з третьої групи працюватимуть над детальнішим вивченням поточної теми.

Звісно, можуть бути випадки, коли окремі учні мають значно більші втрати, ніж решта. Таким учням потрібно надати більше підтримки, запропонувати окремі матеріали, домашні завдання, проходження уроку на певній онлайн-платформі, яка одразу забезпечує зворотний зв'язок. Також варто запропонувати додаткові консультації та інформувати батьків про виявлені в учнів втрати і можливі шляхи їх подолання.

Що в цьому напрямку може організувати вчитель, школа?

Першочергово вчителям доцільно провести діагностичні роботи для виявлення навчальних втрат учнів, потім на педагогічній раді обговорити план спільних дій, інформувати про наявні освітні втрати учнів та їхніх батьків. Дуже допоможе, якщо вдасться заручитися підтримкою батьків учнів. Далі доцільно запланувати систематичну роботу над подоланням втрат у кожному з класів. Потрібно розуміти, що це тривалий процес, який вимагає додаткових зусиль від учителя та наявності певної мотивації в учнів. Тож проблема мотивації дітей до навчання в контексті подолання освітніх втрат є дуже актуальною.

Враховуючи стрес, у якому постійно перебувають українські учні, доцільно також систематично виділяти час на уроках для вправ на стабілізацію емоційного стану дітей.

Щоб не поглиблювати навчальні втрати, варто продумати певні навчальні активності і в укритті під час тривоги. Ця діяльність якраз може бути не за

поточною темою, а спрямована на подолання навчальних втрат: дидактичні ігри, опитування, робота в парі і групі, робота в робочих зошитах на друкованій основі чи робота з індивідуальними картками, які постійно є в укрітті.

Як краще мотивувати учнів наздогнати прогалини, адже дітям часто нудно повторювати хоча б поверхнево знайоме?

Ключем до мотивації учнів є урізноманітнення форм, методів і засобів, використовуваних у навчанні.

Наприклад, учням дійсно нудно розв'язувати одне за одним 20 рівнянь однакового рівня складності. Але це вже не так нудно, якщо всі 20 рівнянь будуть розбиті на п'ять рівнів, між якими учням пропонуватиметься логічна розминка, руханка, гімнастика для очей, завдання на придумування власних рівнянь. А ще цікавіше, якщо будуть залучені інтерактивні форми роботи: для першого рівня подаватиметься підказка, рівняння другого рівня учні виконуватимуть самостійно, рівняння третього рівня спершу слід обговорити в парі, а потім самостійно розв'язати, рівняння четвертого рівня діти можуть розв'язувати парами, а рівняння п'ятого рівня — виконуватимуть у групі. Чудово, якщо у вчителя є можливість додати інформаційно-комунікаційні технології у процес навчання.

Крім того, ніхто не говорить, що вчитель має постійно виділяти цілі уроки на актуалізацію вже вивченого. Подолання освітніх втрат — це системний процес. Доцільно практикувати і циклічні повторення. Наприклад, кожного уроку виділяти 10 хвилин на повторення раніше вивченого або вкраплювати завдання на повторення в домашні, самостійні і контрольні роботи. Зацікавлюють учнів і проєктні роботи, спрямовані на повторення раніше вивченого матеріалу.

Чи варто школі звернутися до громадських організацій, фондів, аби скористатися їхніми безкоштовними послугами?

Зараз є багато різних програм від громадських організацій і фондів, що працюють у напрямку подолання освітніх втрат учнів і безкоштовно надають доступи до освітніх платформ, онлайн-шкіл, онлайн-уроків окремим учням. Батьки та учні не завжди знають про ці можливості, тож кожен навчальний заклад може інформувати учасників навчального процесу про додаткові можливості щодо подолання освітніх втрат за межами школи. Це чудовий шанс для вмотивованих батьків і учнів.

У межах школи також можна долати освітні втрати за допомогою фондів і громадських організацій. Наприклад, у директора є бачення, як, коли і для яких учнів організувати додаткові консультації з певних предметів, але зрозуміло, що за додаткові консультації учням вчитель хотів би отримати відповідну оплату. Тож добре, коли навчальні заклади шукають додаткове фінансування, у тому числі у громадських організацій, міжнародних фондів і бізнесу.

Деякі педагоги впевнені, що стороння людина не допоможе їхнім учням так, як вони самі. Як із цим бути?

Так, ніхто не зможе допомогти учням так, як певний конкретний учитель. Але хтось зможе допомогти по-іншому. Учні в класі багато, у кожного з них

можуть бути різні освітні втрати, а вчитель один. Тож доцільно долучати до роботи над подоланням освітніх втрат учнів своїх колег, психологів, родичів чи опікунів учнів. Вони можуть стати помічниками вчителя як на уроках, так і в позаурочний час.

Освітні втрати учнів легше долати у співпраці, наприклад:

- учитель фізкультури може поєднувати естафети на своїх уроках із завданнями, які підготує вчитель математики;
- психолог може надати консультації окремим учням, які потребують стабілізації емоційного стану;
- хтось із родичів учнів може проводити консультації для групи учнів, які цього потребують, отримуючи чіткі інструкції від учителя.

Чи може вчитель скоротити наступний матеріал, аби повторити пропущене? Як із цим узгоджується календарно-тематичне планування? Календарно-тематичне планування, яке складає вчитель на початку року, є орієнтовним. У процесі роботи (а тим більше в умовах війни) до календарного планування можуть вноситися зміни. Якщо вчитель розуміє, що новий матеріал базується на попередньому, який не засвоєний, то, звісно, виокремлюється час на опрацювання бази, без якої засвоїти новий матеріал діти просто не зможуть. Відповідно час на вивчення нового матеріалу може бути зменшений. Оскільки такі ситуації є досить типовими, то зараз надзвичайно актуально інтенсифікувати навчальний процес [13].

Як допомогти учням надолужити пропущене й успішно продовжувати навчання?

Педагогу у календарно-тематичному плані варто:

- обрати теми, які можна перенести на самостійне опрацювання учнями (доцільно сюди включати теми, з яких наявні якісні ресурси);
- ущільнити теми, простіші для засвоєння, і навпаки – визначити ті, що потребують детальнішого вивчення;
- визначити теми, що вивчаються вперше і без яких неможливе засвоєння подальшого матеріалу.

Це допоможе вчителю більш гнучко використовувати календарно-тематичний план в умовах війни.

Діагностика та оцінювання. На що варто звернути увагу?

Щоб з'ясувати готовність школярів до засвоєння нового матеріалу та визначити оптимальні умови для планування освітнього процесу, у перші тижні навчання слід виявити наявний рівень їхніх знань.

Діагностичне та формувальне оцінювання має допомогти педагогам адаптувати навчальні програми, календарно-тематичне планування, форми і методи навчання під потреби кожного учня.

З цією метою у календарно-тематичному плануванні потрібно визначити час для проведення діагностування результатів навчання за попередній рік і відповідну кількість навчального часу для повторення.

Наголошуємо, що діагностичне опитування буде ефективним лише тоді, коли для його проведення буде використаний якісний інструментарій.

Для безпосереднього визначення рівня освітніх втрат радимо скористатися діагностичними тестами, які розміщені на вебплатформі [Всеукраїнська школа онлайн](#). Після проведення тестування вчитель та учень отримують розгорнуті звіти, у яких учитель побачить, які прогалини в навчанні з їхнього предмета були виявлені, а учні/учениці отримують рекомендації з надолуження освітніх втрат із тих тем, де вони зробили помилки в тесті: будуть надіслані покликання на уроки, практичні завдання та освітні матеріали, які допоможуть подолати освітні втрати.

Для доступу до цих звітів вчителю потрібно створити «Кабінет учителя» на ВШО. Для цього ви можете скористатися «[Путівником по Всеукраїнській школі онлайн](#)», який був розроблений методистами УІРО. Також корисним, на нашу думку, буде використання посібника «Діагностичне тестування: як працювати з тестами та їхніми результатами, у якому міститься інформація про діагностичне оцінювання та інструменти діагностичного оцінювання на вебплатформі «Всеукраїнська школа онлайн», а також поради щодо використання діагностичного інструментарію на уроках біології, історії та англійської мови. Завантажити посібник можна за покликанням: <https://uied.org.ua/wp-content/uploads/2023/12/metodychni-rekomendacziyi-testy.pdf>

Для визначення навченості учнів початкових класів планування й організації освітнього процесу на 2024/2025 навчальний рік пропонуємо провести на початку наступного навчального року [вхідне діагностування](#) (матеріали підготовлені науковцями Інституту педагогіки НАПН України). Рекомендуємо також використати в роботі «Інструментарій діагностики втрат у навчанні та рекомендації щодо їх подолання в початковій школі», розроблений відділом початкової освіти імені О. Я. Савченко Інституту педагогіки НАПН України:

[Інструментарій діагностики втрат у навчанні української мови та рекомендації щодо їх подолання у початковій школі](#) (розробник: О.М. Петрук);

[Інструментарій діагностики втрат у навчанні математики та рекомендації щодо їх подолання у початковій школі](#) (розробники: О. В. Онопрієнко, Н.П. Листопад)

Спосіб діагностування вчитель може обирати самостійно. Розробляючи ж власний інструментарій, бажано формувати завдання так, щоб одне з них охоплювало конкретний результат навчання та стосувалося конкретної теми. Тобто при діагностуванні навчальних втрат некоректним буде використання комплексних інтегрованих завдань, які потребують застосування різних компетентностей, оскільки буде складно визначити, через відсутність яких саме умінь завдання не виконане або виконане помилково.

Доцільно його проводити з використанням таких різномірних завдань:

- на впізнавання навчального змісту, його відтворення по пам'яті чи за наданим зразком;
- на застосування знань або способів дій у типових ситуаціях;

- на відтворення відомого шляху міркування або застосування засвоєного способу дії у ситуації, яка дещо відрізняється від типової;

- на творче застосування навчального досвіду в ситуаціях, наближених до життєвого контексту, які пов'язані з самостійним пошуком шляху розв'язання проблеми, добором і пристосуванням доступної інформації, поєднанням і доцільним використанням елементів знань чи вмій з інших тем, оцінкою об'єктів чи явищ.

Подібна диференціація завдань дозволить встановити, якому етапу досягнення навчальної мети відповідає залишковий результат навчання та де дитина має утруднення чи нерозуміння. Залежно від результатів діагностування вчитель може розширити тематичний блок «Повторення (за попередній навчальний рік)» та ущільнити програмовий матеріал.

<p>Розроблення інструментів для діагностування освітніх втрат та ефективності роботи з надолуження має враховувати: Первинне (вхідне) діагностування освітніх втрат</p>	<p>Діагностичні роботи мають охоплювати результати навчання за попередній період.</p> <p>Діагностичні роботи мають забезпечувати охоплення всіх груп результатів, визначених у Державному стандарті.</p> <p>Діагностичні роботи мають бути зосереджені на «ядерних елементах».</p> <p>Діагностичні роботи мають бути функційними. Діагностичні роботи мають бути забезпечені чіткими критеріями й схемами оцінювання.</p>	<p>Вторинне діагностування ефективності втручання для надолуження освітніх втрат</p>
---	---	--

Щоб виміряти навчальні втрати, потрібно мати чіткі та прозорі критерії, за допомогою яких можна визначити прогалини у навчанні кожного учня. Зазвичай таким мірилом є очікувані результати навчальних досягнень учнів, визначених освітніми програмами та Держстандартами загальної середньої освіти. Служба освітнього омбудсмена рекомендує вчителям створити карту опорних знань із кожного предмета та класу, у яку включити:

- найголовніші теми (правила, формули тощо);
- основні знання, без яких учень не зможе навчатися у наступному класі).

Діагностику динаміки результатів навчання учнів варто проводити тричі на рік: на початку, в середині та наприкінці навчального року.

Який орієнтовний алгоритм дій вчителя при діагностиці навчальних втрат учнів?

1. Визначити результати навчання, які підлягатимуть діагностиці.

Важливо визначити «ядро» – найважливіші результати з навчальної програми за минулий період часу, без яких неможливе подальше вивчення предмета.

2. Розробити (або підібрати) діагностичний інструментарій.

Для швидкої обробки результатів краще застосовувати цифрові інструменти.

3. Провести діагностичну роботу.

Бажано максимально знизити ступінь стресу в учнів під час діагностування (діагностичну роботу проводить учитель без представників адміністрації, не залякувати учнів наслідками негативного проходження тесту тощо).

Водночас слід забезпечити дотримання академічної доброчесності серед учнів. Учням слід пояснити, що результати діагностування будуть використані лише для того, щоб організувати більш ефективно їх навчання.

4. Перевірити роботи та надати зворотний зв'язок учням щодо їхніх результатів.

5. Узагальнити результати щодо успішності виконання діагностичних робіт, визначити навчальні прогалини, утворити групи учнів, які мають схожі навчальні втрати.

6. Спланувати та провести роботу щодо компенсації навчальних втрат.

7. Провести повторну діагностику, проаналізувати динаміку результатів.

На що ж варто звернути увагу?

Компенсація навчальних втрат залежить від їх обсягу та кількості учнів, які мають такі втрати. Ідеальної стратегії компенсації навчальних втрат не існує: кожен обраний шлях матиме свої переваги та недоліки. Тому вибір стратегії та прийняття рішення щодо кожного учня має прийматися індивідуально.

У рамках академічної свободи вчитель має право самостійно визначати послідовність формування очікуваних результатів навчання та кількість годин на вивчення програмових тем. Також він може на власний розсуд використовувати резервні години, обирати та адаптувати види навчальної діяльності відповідно до потреб учнів, особливостей організації освітнього процесу та наявних засобів навчання. Тож з урахуванням виявлених освітніх втрат потрібно визначити ключові знання, які є найбільш значущими у подальшому навчанні, застосовувати різні види робіт, що передбачають активну участь учнів в освітньому процесі та їхню взаємодію між собою.

Компенсація освітніх втрат насамперед передбачає індивідуальний підхід до кожного учня. Особливо для тих школярів, хто не має можливості відвідувати школу разом з іншими учнями, іноді навіть у дистанційному режимі. Забезпечити рівний доступ до освіти та гнучкість навчання для окремих учнів можна за допомогою таких заходів:

- виділення додаткових годин для індивідуальних і групових консультацій для усунення прогалин у знаннях із предмету;
- проведення факультативів відповідно до навчального плану та/або за запитами учнів;
- розробки індивідуальних завдань, завдань різних рівнів складності для окремих учнів [15].

Наголошуємо, що в основі організації освітнього процесу нової української школи має бути діяльнісний, компетентнісний підходи. Тому при виборі завдань радимо акцентувати увагу на [компетентнісно орієнтовані завдання](#), які передбачають формування у здобувачів освіти готовності та

здатності застосовувати набуті знання, уміння, навички, способи діяльності, власний досвід у різноманітних життєвих ситуаціях. Доцільно використовувати:

- Різноманітні інтегровані методи навчання: заняття-аукціон, заняття-лабіринт, заняття-подорож, заняття-ділова зустріч, заняття-навчальна конференція, заняття-експедиція, заняття-виставка, заняття-інсценування, заняття-експеримент тощо.

- Проектно-дослідницькі методи (спрямовані на розвиток пошукових, аналітичних якостей учнів, а також навичок командної роботи).

- Нові форми роботи з інформацією (складання ментальних карт, відеооглядів, сторітелінг, скрайбінг, портфоліо).

- інформаційно-комунікаційні технології (включає роботу з додатками, комп'ютерними програмами, віртуальними словниками, інтерактивними картами та іншими ресурсами). Використання цікавих і пізнавальних онлайн-ресурсів допоможе учням заповнити прогалини та мотивувати їх до додаткового навчання. Проте контент має бути актуальним для учнів, зручним у використанні, базуватись на доступному викладі навчального матеріалу.

- Частково-пошукові методи навчання (спрямовані на розв'язання завдань, формування способів навчально-пізнавальної діяльності учнів; мисленнєвих дій та операцій).

- Інтегроване навчання (сприяє розвитку багатогранних знань, розуміння важливості ролі взаємозв'язків у реальному світі, зменшенню навчального навантаження учнів).

- Стратегії розвитку [критичного мислення](#) (дозволяють сформувати навички та вміння приймати обґрунтовані самостійні рішення: визначати проблеми, ставити запитання; аналізувати, порівнювати, синтезувати, оцінювати інформацію з будь-яких джерел; розглядати з різних сторін, висувати альтернативи та оцінювати їх; формулювати аргументи, робити свідомий вибір на основі власних суджень. Звертаємо увагу, що саме розвинене критичне мислення передбачає набуття цілого комплексу навичок, умінь, ставлень. Тож для його розвитку потрібен комплексний підхід.

- [Персоналізоване навчання](#) (дозволяє індивідуалізувати освітній процес, враховуючи потреби, інтереси та особливості кожного учня).

- технології індивідуалізації навчання (дієвий засіб компенсації освітніх втрат учнів закладів загальної середньої освіти в умовах воєнного стану). У методичних рекомендаціях [«Індивідуалізація навчання як засіб компенсації освітніх втрат учнів закладів загальної середньої освіти в умовах воєнного стану та повоєнний час»](#) обґрунтовано технології індивідуалізації навчання як засіб компенсації освітніх втрат учнів закладів загальної середньої освіти в умовах воєнного стану. Представлено індивідуалізовані дидактичні (психолого-дидактичні) впливи, спрямовані на компенсацію освітніх втрат учнів в умовах воєнного стану та у повоєнний час, які мають реалізовуватися на мотиваційному, організаційному, змістовому, діяльнісному та рефлексійному рівнях.

- Формування навичок самоорганізації і самонавчання (уміння планувати й організовувати свою роботу, розподіляти час та доводити справу до кінця,

виокремлювати серед потоку інформації ту, що цікавить найбільше та є необхідною для виконання певного навчального завдання). Звертаємо увагу, що під час вибору домашніх завдань слід враховувати часові затрати дитини на виконання у співвіднесенні з вимогами [Санітарного регламенту для закладів загальної середньої освіти](#) (затверджений наказом МОЗ 25.09.2020 № 2205, зареєстрований у Міністерстві юстиції України 10.11.2020 за № 1111/35394).

Радимо також використати воркбук вищезгаданої психологині [Світлани Ройз](#) з ілюстраціями Софії Філіпчук - «Книжка сили та перетворень». У книзі подані вправи «...для усвідомлення самоцінності й важливості особистості дитини, підказки для пошуку в собі найкращих, найважливіших і найсильніших сторін. А це підсилить віру в себе, впевненість та самоповагу. Правда ж, це дуже важливі якості, які будь-кому допоможуть в житті?» - пише в огляді книги письменниця Оксана Давидова. Читайте повну рецензію на сайті БараБуки: <https://bit.ly/3V9Rd1P>

Для ефективної організації роботи з учнями та ученицями, які впродовж тривалого періоду не мали доступу до якісного навчання або навчалися не за українськими навчальними програмами доцільно ознайомитися з [методичними рекомендаціями щодо використання модифікованих програм вивчення української мови в 5–11 класах закладів загальної середньої освіти, методичними рекомендаціями «Діагностика та компенсація освітніх втрат у загальній середній освіті України»](#).

Сподіваємося, що стануть у нагоді вчителям і керівникам закладів загальної середньої освіти матеріали збірника [«Майстерність відновлення: методичні рекомендації щодо подолання освітніх втрат»](#), підготовлені Миколаївським обласним інститутом післядипломної педагогічної освіти.

Радимо також використовувати навчально-методичний посібник [«Використання електронних освітніх матеріалів у освітньому процесі: сучасні підходи і технології Нової української школи»](#) (Людмила Лисогор, Сергій Берендєєв, Юлія Косенчук), який містить навчально-методичні матеріали щодо таких підходів і технологій навчання Нової української школи: проектне навчання, критичне мислення, технологія інтелект-карт, дослідницька модель 5-Е.

Крім того, проектом «Клуб НУШ» за підтримки Міжнародного фонду «Відродження» було розроблено посібник [«Подолання освітніх втрат з української мови та літератури. Методичні рекомендації та приклади уроків»](#). З метою надолуження освітніх втрат можна організовувати мовні табори на час літніх та зимових канікул. Для цього ви можете скористатися методичним посібником [«Як спланувати та провести мовний табір»](#) та [Типовою програмою літнього мовного табору](#).

Як навчити і навчитися вчитися?

Питання, яке давно турбує давно й освітян, і дітей. Навчити доводити справу до кінця — це про мотивацію та волю. На бажання дитини щось робити впливають зовнішні (бажання отримати заохочення або ж, навпаки, страх покарання; бажання отримати нову соціальну роль, прагнення бути успішним,

конкурувати) та внутрішні (пізнавальний інтерес, прагнення самовдосконалення) чинники. Якщо підтримувати дієвість зовнішніх чинників досить легко, то мотивація учня чи учениці найбільше залежить від внутрішніх чинників. Саме тому, щоб стимулювати пізнавальний інтерес дитини, вчителю треба добирати цікаві завдання, формулювати незвичайні питання, змінювати види діяльності на уроці та намагатися чимось здивувати учнів. Адже такі «цікавинки» можуть стати точками зростання пізнавального інтересу (і це, безперечно, призведе до успіху).

Воля ж передбачає вміння стримувати бажання заради виконання важливого завдання. Ідеально, коли бажання та завдання співпадають, а інтерес захоплює настільки, що важко відірватися. Але в навчанні таке стається не завжди: мають працювати відповідальність, воля та розуміння мети, заради чого дитині слід відмовитися від гри у футбол, на комп'ютері, а натомість читати підручник з історії чи вчити математику.

Досягнути цього можна, поступово нарощуючи складність навчальних завдань, працюючи постійно у «зоні найближчого розвитку» — посиленої складності. Навчатися складно, але має бути цікаво. Саме інтерес, цікавий контент, навички, необхідні на практиці, змушують долати труднощі та забезпечують учням задоволення від результату й процесу. Натомість надто складні завдання, непосильні знижуватимуть мотивацію та не забезпечать задоволення від успішного подолання труднощів, шкідливо впливатимуть на мотивацію та формування вольової регуляції.

Окрім цього, учням необхідно пропонувати для виконання вправи на розвиток психічних процесів (на уроках, або в позаурочний час):

- уваги (ігри на переключення, розподіл, розширення обсягу та стійкості уваги);
- мислення (завдання, вправи та ігри на аналіз, порівняння, класифікацію, пошук закономірностей, узагальнення, систематизацію);
- пам'яті (ігри на розвиток моторно-слухової, образної, словесно-логічної пам'яті; прийоми запам'ятовування).

Звичайно ж, вчителю варто такі ігри на розвиток психічних процесів учнів добирати у контексті теми уроку.

Виховувати самостійність, відповідальність та ініціативність – необхідність! Формувати самостійність учнів варто поетапно. Спочатку завдання мають бути невеликого обсягу, порціями, з алгоритмом чи інструкцією-супроводом (своєрідним навігатором). Поступово обсяг завдання має збільшуватися, а супровід зменшуватися.

Матеріали для асинхронної роботи учнів вчителю слід ділити на блоки та давати коментарі, покликання на додаткові ресурси (за необхідності), завдання на опрацювання та розуміння тексту (маркування тексту, створення таблиць, інтелектуальних мап, схем, ментальних карт тощо).

Щоб сприяти формуванню відповідальності та ініціативності в учнів, варто давати їм можливість вибору та ухвалення рішень у навчальній діяльності

й шкільному житті. Наприклад, учень може обрати гурток, секцію, складність завдання, тему проєкту, стати лідером учнівського самоврядування тощо.

Самостійність, відповідальність та ініціативність формуються також під час групової роботи. Для формування ініціативності кожному учневі варто давати можливість виконувати різні ролі в групі, та обов'язково спробувати роль лідера чи організатора. Ефективним буде також створення проєктів – як колективних, групових, так і індивідуальних. Етапи залучення до проєктної роботи ліпше вибудовувати у такій же послідовності, ідучи від колективних, групових до індивідуальних завдань. Під час проєктної роботи учні спочатку разом, а потім і самостійно вчать планувати, розподіляти завдання, проводити дослідження, моделювати кінцевий продукт, презентувати та оцінювати результати, тобто навчаються вчитися.

Корисними будуть, звичайно, й інтерактивні вправи, участь у дискусіях, мозкових штурмах. У таких видах діяльності формуються навички й певний досвід виявляти ініціативу, формулювати, аргументувати та обстоювати власну думку, брати відповідальність за ухвалені рішення.

Тому, безперечно, треба навчити здійснювати самоконтроль та самооцінювання. Це найкраще робити через застосування чек-листів під час вивчення окремих тем та виконання завдань (чек-лист – це таблиця з критеріями оцінювання певного виду діяльності учнів).

Наведемо базові правила роботи з чек-листами:

- давати чек-листи до початку вивчення теми чи виконання завдання, щоб учні розуміли чіткі вимоги;
- пропонувати оцінити свою роботу чи свої вміння після вивчення теми;
- застосовувати для взаємооцінювання (в парах або «сліпого» взаємооцінювання);
- використовувати для надання зворотного зв'язку від учителя учням [28].

Для виявлення власних навчальних прогалин та подолання освітніх втрат радимо використовувати такі інструменти:

- Онлай-тести на платформі «Всеосвіта», про яку ми вище згадували. Учасник проходить тестування на платформі, автоматично отримує рекомендації щодо доопрацювання певних тем і матеріалів на “Всеукраїнській школі онлайн” або на інших ресурсах. Учень може пройти відповідні уроки, виконати пропоновані вправи, перевірити себе ще раз. Після чого можна повторити діагностику, щоби побачити свій прогрес. У цьому розділі можна знайти завдання з усіх предметів для учнів 5 класів для виявлення прогалин за початкову школу, для 7 класів для виявлення прогалин за курс 5—6 класів та 9-х класів для виявлення прогалин за 7—8 класи.

- “Тепер я знаю” – безоплатний 5-тижневий онлайн-курс з української мови та математики для школярів від ГО “Смарт освіта” у партнерстві з Educso Foundation. Проєкт орієнтований насамперед на дітей, які не мали змоги повноцінно опанувати шкільну програму і мають труднощі з предметом.

- Проєкт «Освітній Суп» (скорочено від «Освітній супровід») — це наймасштабніший проєкт з компенсації освітніх втрат в Україні, який реалізує

громадська організація «Навчай для України». Ця команда з квітня 2022-го року проводить безкоштовні заняття за шкільною програмою з метою подолання освітніх втрат та надає тьюторингову підтримку для учнів 5-10 класів. У програму проєкту входить математика та українська мова, також деякі хвили містять тьюторську годину чи Історію України. Такий підхід у навчанні передбачає прицільну роботу з дитиною у малих групах (до 7 дітей). Методика спрямована на розвиток вміння навчатися, навичок самостійності та комунікації.

- Проєкт «Кетч-ап класи». Улітку 2022 кетч-ап класи були орієнтовані на школярів 5-11 класів, які потребували додаткових занять, аби опанувати матеріал з основних предметів та надолужити те, що вони пропустили через війну. Упродовж 5 тижнів діти поглиблювали знання з математики, англійської та української мов, фізики, біології та хімії.

- «Залишаємось з Україною» – проєкт, створений для українських дітей, які тимчасово перебувають за кордоном через російську агресію. Це «живі» онлайн-уроки з української мови, літератури та історії України для дітей 5-11 класів.

Чим допоможе штучний інтелект?

Координатор освітніх програм Асоціації інноваційної та цифрової освіти Оксана Воронкіна радить використовувати екосистему надолуження освітніх втрат за допомогою штучного інтелекту. Учневі достатньо зареєструватися на платформі www.aitest.in.ua, обрати клас та предмет та пройти за ним тестування. ШІ визначить, які теми добре або задовільно засвоєні, а за якими є значні прогалини. В особистому кабінеті він запропонує відповідні відеоуроки. Наразі доступно тестування для 9-11 класів з 5 предметів (українська та англійська мови, історія України, алгебра та геометрія) та 250 тем. Звісно, організатори прагнуть поступово охопити весь навчальний матеріал.

Для практичного використання пропонуємо [Гайд із промптами для вчителів ChatGPT](#)

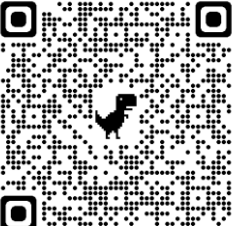

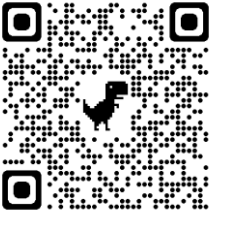
Завдяки ШІ можна створювати індивідуальні навчальні програми, які враховують потреби та здібності кожного. Такі програми можуть допомогти учням здобувати знання більш ефективно та у своєму власному темпі. Крім того, ШІ може забезпечити учням доступ до більш різноманітних та актуальних джерел інформації, що дозволить їм отримувати повну та корисну інформацію для навчання.

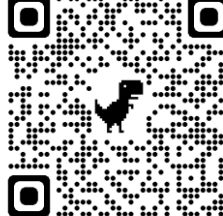

Рекомендуємо також використовувати у практичній діяльності такі джерела:

[Ідеального інструменту подолання освітніх втрат не існує, але можна комплексно використовувати найкращий досвід» \(Тетяна Вакулєнко, директорка Українського центру оцінювання якості освіти\)](#)

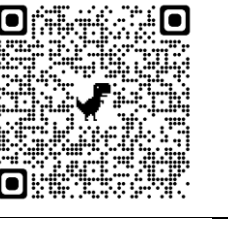

<p><u>Освітні втрати та освітні розриви: у чому різниця та як долати?» (Ірина Круть, очільниця відділу шкільної освіти УІРО)</u></p>	
<p><u>Розвантажувальний рік чи додаткові заняття: чого потребують українські учні? (Аліна Мірошнікова, журналіст Освіторії)</u></p>	
<p><u>Освітня ініціатива для учнів початкової та середньої школи України: від школи Базис разом з Viber-спільнотою Школа.інфо</u></p>	
<p><u>Онлайн-навчання для всіх дітей України, які можуть доєднатися до занять в Zoom: від Академії Сучасної Освіти А+.</u></p>	
<p><u>Дистанційна школа 5-11 класи: від JAMM School</u></p>	
<p><u>Доступ до річних матеріалів 1-11 класів безкоштовно: від дистанційної школи «Центр освіти «Оптіма».</u></p>	
<p><u>Участь у живих уроках, навчальні матеріали за весь рік, додаткові активності для дітей від ThinkGlobal. Слідкуйте за розкладом.</u></p>	

<p><u>Екстернат-платформа ALTERRA ONLINE EXTERNAT дає доступ до матеріалів та тестів.</u></p>	
<p><u>Безкоштовна серія онлайн майстер-класів і тематичних зустрічей для дітей 7-14 років: безпека в інтернеті, створення та перші кроки для заробітку на NFT, розробка ігор за допомогою Construct.</u></p>	
<p><u>Безкоштовна реєстрація на онлайн уроки і регулярні щоденні зустрічі дітей з психологом від наукового ліцею Кліма Чурюмова.</u></p>	
<p><u>Вільний доступ до повного пакету «Слухач» (1-11 класи) для самонавчання – повна шкільна програма від Центру Дистанційної Освіти «Джерело».</u></p>	
<p><u>Пізнавальні онлайн-зустрічі від ГО "Смарт Освіта" для дітей та підлітків. Щодня оновлений розклад за QR code. Заповніть анкету (https://bit.ly/34aOXzh), щоб приєднатися.</u></p>	
<p><u>YouTube-канал Олександра Авраменка</u></p>	

<p><u>Видавництво Ранок БЕЗКОШТОВНО надає дитячі книги в електронному форматі</u></p>	
<p><u>Кондирєва М. Інструменти подолання освітніх втрат</u></p>	
<p><u>MEGOGO відкрили безкоштовний доступ до мультиків, фільмів та аудіоказок</u></p>	
<p><u>Дофамін для освіти</u></p>	
<p><u>Нові освітні тренди, які можуть підвищити інтерес та включеність учнів у навчальний процес</u></p>	
<p><u>ЯК ТИ? Уроки з психології для школярів (10–14 років) : навч.-метод. посіб. для педагогів і психологів / Алексєєва О., Антощенко Я., Базима Н., Беженова С., Бєсчастна Л., Вініцька М., Гондюл І., Гольцева І., Дорошенко Н., Задорожна Н., Марченко Л., Мирошниченко У., Падій О., Попельницька О., Савицька Н., Сєрбайло К., Ситник Н., Тараріна О., Хмельєва-Токарєва О., Цимбал С., Шевченко Ю. — Київ, 2024. — 347 с.</u></p>	

Вебінар "Як ШІ може допомогти у персоналізованому навчанні?" з Наталією Морзе	
Які методичні та організаційні форми командної роботи педагогічних працівників можуть удосконалити якість освітньої діяльності в закладі освіти?	
Краще менше: типові помилки, що заважають ефективному надолуженню втрат	
Освітні втрати: сутність, проблеми, пошук шляхів подолання	

На сайті комунального закладу «Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського» радимо ознайомитися з сучасними освітніми трендами:

STEM – захід (урок, проєкт, екскурсія тощо)	
Дистанційне та змішане навчання	

<u>Гейміфікація у навчанні</u>	
<u>Медіапростір Нової української школи</u>	
<u>Ідеї Василя Сухомлинського та сучасні освітні практики</u>	

Корисними, на нашу думку, будуть матеріали вчителів нашої області:

<u>Відеоматеріали до уроків географії та відеоінструкції до практичних робіт (РОМАНОВА М. М., учитель географії комунального закладу «Навчально-виховне об'єднання № 25 «Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів, природничо-математичний ліцей, центр позашкільного виховання «Ліра» Кіровоградської міської ради Кіровоградської області»)</u>	
<u>Серія вебінарів для 10-11 класів закладів загальної середньої освіти, а також для підготовки учнів до ЗНО (вчителі комунального закладу «Центральноукраїнський науковий ліцей-інтернат Кіровоградської обласної ради»)</u>	
<u>Блог вчителя історії Благовіщенського навчально-виховного комплексу №2 Чучаєва О.В.</u>	
<u>Блог учителя української мови та літератури комунального закладу "НВК "Гімназія - ЗШ І-ІІІ ступенів №1" Бобринецької міської ради Кунашенко Н. Г.</u>	

[Блог учителя української мови та літератури Ліцею "Максимум" м. Кропивницький Бойко Л. Б.](#)

[Сайт МО вчителів \(українська, зарубіжна\) КЗ "Ліцей "Європейська освіта" Кропивницької міської ради"](#)

НАДОЛУЖЕННЯ НАВЧАЛЬНИХ ВТРАТ – СПІЛЬНА РОБОТА ВЧИТЕЛІВ І БАТЬКІВ

Батькам важливо розуміти, що тривала перерва у навчанні – це не просто кілька пропущених тем із різних предметів, а серйозний виклик на шляху до майбутнього добробуту. Проблеми навчальних втрат стосуються загалом суспільства, у якому буде зростати та розвиватись кожна дитина. Експерти перш за все звертають увагу на наслідки для економіки.

Пояснення батькам про можливі навчальні втрати має кілька важливих аспектів:

✓ *Спільна відповідальність за успіх дитини*

Батьки є важливими партнерами у навчанні дитини. Коли вони розуміють можливі труднощі або втрати у навчанні, це сприяє більшій взаємодії та спільній відповідальності за успіх дитини.

✓ *Підтримка вдома*

Пояснення батькам допомагає їм зрозуміти, наскільки важливо підтримувати дитину в навчанні вдома. Батьки можуть активніше допомагати їй розв'язувати проблеми та створити середовище підтримки.

✓ *Взаєморозуміння*

Розмова з батьками допомагає встановити взаєморозуміння між учителем і родиною. Це може покращити комунікацію та взаємодію, що є ключовими компонентами успішного навчання.

✓ *Можливість впливати на допомогу та корекцію*

Інформація про навчальні втрати дозволяє батькам зрозуміти, як саме вони можуть допомагати своїй дитині та що можна зробити для виправлення ситуації.

✓ *Побудова плану відновлення*

Пояснення батькам допомагає створити спільний план відновлення. Це мають бути конкретні дії та ресурси для поліпшення академічної успішності дитини.

✓ *Підтримка*

Розмова з батьками про те, як вони можуть допомогти своїм дітям у надолуженні втрат, як створити середовище підтримки вдома.

✓ Позитивні аспекти

Вказівка на те, що важливо підтримувати дитину, підкресліть її сильні сторони, а не лише труднощі.

✓ Співпраця

Пропозиція батькам приєднатися до вас у роботі над відновленням навчання та підтримки дітей. Підкресліть, що співпраця між учителем і батьками є ключовою у подоланні навчальних труднощів.

✓ Кроки для розв'язання проблеми.

Якщо існує суперечлива ситуація, запитайте, як вони бачать її розв'язання. Наприклад, як заохотити учня до навчання? Що для цього можна зробити? Як це забезпечити? Так ви розділите відповідальність за вирішення ситуації і, можливо, почувєте певний конструктив.

Загалом взаємодія з батьками щодо можливих навчальних втрат створює сприятливий фундамент для спільної роботи з учителем. Разом вони можуть допомогти дитині досягти позитивних результатів у навчанні. Не забувайте, що кожна родина та ситуація унікальні, тому ваш підхід може потребувати деякої адаптації, залежно від конкретних обставин [16].

Пропонуємо скористатися корисними покликаннями для батьків:

Підтримка батьків та дітей під час війни. Поради із підтримання психічного і фізичного здоров'я, безпеки, харчування, освіти та розвитку <http://surl.li/ssikd>
Безкоштовний онлайн курс «Як допомогти дітям пережити кризу».

<http://surl.li/ssium>

Маму й тата – до школи: правила ефективного спілкування з батьками.

<http://surl.li/stegl>

Людмила Кірішко. Підтримуюче середовище для навчання і розвитку учнів.

<http://surl.li/svczr>

ВИСНОВОК

Ми ввійшли в новий етап змін та можливостей. Це одночасно виклик, який потребує важкої праці, але й перевага, що дозволить трансформувати нашу освіту, зважаючи на запити всіх учасників освітнього процесу – педагогів, учнів, освітніх управлінців та батьків.

Рекомендаційні поради, закладені в нашому посібнику, – це перші кроки у розширенні можливостей учительства у сфері подолання освітніх втрат. Важливо, проте, чітко визначитися, як і куди рухатися далі, які механізми організації цього новостворюваного процесу задовільнять усіх.

Необхідно акцентувати увагу на управлінські аспекти, які можуть бути важливими для подолання освітніх втрат:

- Аналіз ситуації та ідентифікація проблем.
- Проведення оцінки потреб для визначення рівня освітніх втрат серед учнів.
- Аналіз причин втрат і визначення груп ризику.
- Розробка індивідуалізованих навчальних планів.
- Створення індивідуалізованих програм для учнів, які відстають, з урахуванням їхніх особливих потреб та можливостей.
- Залучення та підтримка вчителів.
- Надання вчителям ресурсів для роботи з учнями, які мають освітні втрати.
- Стимулювання використання інноваційних методів навчання та індивідуалізованих підходів.
- Впровадження гнучких форм навчання.
- Використання дистанційного навчання, змішаного навчання та інших технологій для забезпечення доступу до освіти.
- Організація літніх шкіл, додаткових занять після уроків та інших програм для надолуження втраченого.
- Регулярний моніторинг прогресу учнів і коригування навчальних планів відповідно до їхніх потреб.
- Оцінка ефективності вжитих заходів і коригування стратегії, якщо це необхідно.
- Взаємодія з батьками та громадою.
- Залучення батьків до освітнього процесу, інформування їх про можливості підтримки своїх дітей.
- Співпраця з громадськими організаціями та бізнесом для забезпечення додаткової підтримки та ресурсів.

Подолання освітніх втрат вимагає чіткої стратегії, координації зусиль між різними стейкхолдерами та адаптації до постійно змінних умов; важливо створити такі умови, за яких кожна дитина має можливість розвиватися та досягати успіху в навчанні, незалежно від викликів, з якими вона зіштовхується.

Педагоги також потребують підтримки, розуміння конкретних шляхів викладання окремих тем. Як просто пояснити складні теми чи поняття, які аналогії провести, як “намалювати” цю картинку в уяві учнів, щоби вони

зрозуміли й запам'ятали матеріал. Педагогу складно придумувати велосипед щодня у своєму класі. І було би чудово, якби була така допоміжна література для наших учителів. Вона однозначно мала би попит. Усе це можливо, адже кожен педагогічний працівник закладу загальної середньої освіти зобов'язаний підвищувати свій професійний рівень та педагогічну майстерність, підвищувати кваліфікацію, тобто опановувати нові та вдосконалювати раніше набуті компетентності в межах своєї професійної діяльності або галузі знань (частина 2, статті 54 та частина 6 статті 18 Закону України «Про освіту»).

У системі Нової української школи професійний розвиток педагога передбачає його саморозвиток і самореалізацію впродовж усього життя як актуальних соціально-культурних пріоритетів та смислів. Як допомогти вчителю? У [комунальному закладі «Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського»](#) сформовано інноваційне освітнє середовище, у якому створюються умови для неперервної освіти педагога–професіонала, майстра, новатора. Наш інститут – надійний путівник учительства, що відкриває безліч можливостей для трансформації професійного розвитку. Створена система підвищення кваліфікації – це могутній чинник формування перспективного досвіду, взаємозбагачення педагогів новими перспективними знаннями, розвитку професійних компетентностей, творчого пошуку. Освоєні нові технології, методи та форми роботи з підвищення ефективності освітнього процесу сприятимуть подоланню та зменшенню освітніх втрат.

Серед напрямів реформування системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників КЗ «КОШПО імені Василя Сухомлинського» виокремлює такі:

- перехід від одноразового курсового підвищення кваліфікації до моделі неперервного професійного розвитку;
- випереджувальний характер підвищення кваліфікації з урахуванням розвитку системи освіти, досягнень педагогічної науки та перспективного педагогічного досвіду;
- надання сервісних послуг на принципах бенчмаркінгової діяльності, що передбачає створення гнучкого, конкурентного освітнього середовища з домінуванням мобільних програм підвищення кваліфікації;
- модернізація змісту, форм, методів, технологій навчання залежно від суспільних та індивідуальних освітніх потреб замовників;
- забезпечення андрагогічних, синергетичних, інформаційних функцій системи підвищення кваліфікації;
- забезпечення інформаційно-комунікаційної підтримки професійного розвитку фахівців шляхом використання електронних ресурсів, соціальних мереж, платформ з обміну знань, інформаційних баз даних, електронних каталогів, персональних веб-ресурсів тощо.

Науковці, педагогічні працівники долучилися до участі у проєкті «Наздоженемо: курс про подолання освітніх втрат» (Проєкт реалізується ГС «Освіторія» за підтримки Представництва Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) в

Україні та фінансової підтримки Глобального партнерства в галузі освіти (GPE) та Уряду Японії). Брала участь у Всеукраїнському челенджі «Інтегративний підхід в освіті: актуальність, сутність, досвід впровадження»: обмінювалися досвідом між освітянами, які підтримують розбудову та становлення якісної освіти України, скеровують свою професійну педагогічну майстерність на можливі шляхи підвищення якості освітньої діяльності шляхом імплементації інтегративного підходу у закладах дошкільної та загальної середньої освіти у процесі ефективної реалізації Державного стандарту дошкільної, початкової та базової середньої освіти й подолання освітніх втрат та освітніх розривів на рівні загальної середньої освіти задля успіху кожної дитини та країни в цілому.

Викладачі інституту взяли участь у дискусійній панелі «Освітні втрати: вчителі і психологи у пошуку ефективних шляхів подолання» (у рамках роботи П'ятнадцятої міжнародної виставки «Сучасні заклади освіти – 2024»).

Постійний моніторинг запитів педагогічних працівників з метою їхньої підтримки та визначення потреб сприяють підвищенню якості освітнього процесу.

Ми радимо всім керівникам, педагогам взяти участь в опитуванні <https://forms.gle/csmSqkUzXDcRHScx9>, що дасть можливість провести самомоніторинг вмотивованості читачів до проблеми освітніх втрат; краще зрозуміти вплив сучасних викликів на організацію та якість освітнього процесу.

У 2023 році була апробована нова методична форма роботи – методичний серфінг – з учителями області, яка спрямована на забезпечення системного консультування на основі ефективної комунікації з урахуванням виявлених потенційних та задоволення актуальних освітніх потреб педагогів у самоосвітній діяльності в умовах безперервної освіти (свідоцтво про реєстрацію авторського права № 119819). Це серія вебінарів, яка складається із взаємопов'язаних або локальних за темою консультаційних занять, що проводяться для відповідної категорії педагогічних працівників. Враховуючи їхні запити було проведено такі методичні серфінги:

- ✓ «Освітні втрати: сутність, причини, наслідки та шляхи подолання» (Яцейко В. І.);
- ✓ «Внутрішній моніторинг ЗЗСО: освітні втрати» (Половенко О. В.);
- ✓ «Безпечне навчання: антибулінгова політика закладу освіти» (Трубін В. Г.);
- ✓ «Про реалізацію проєкту для навчання вчителів математики «Наздоженемо» (Чала М. С.);
- ✓ «Складники НМТ з української мови: зміст і структура, характеристика та аналіз завдань» (Вареха А. Г.);
- ✓ «Як підготуватися до НМТ з історії України? Структура, програмовий зміст та характеристика завдань» (Гула Т. А.);
- ✓ «Специфіка визначення освітніх труднощів (категорій) осіб з особливими освітніми потребами та рівні їх підтримки. Рівні підтримки під час інклюзивного навчання (Червонець І. В.)»;

✓ «Особливості проведення національного мультипредметного тесту – 2024» (Корж Л. Ф.);

✓ «Збереження ментального здоров'я учасників освітнього процесу. Що потрібно знати педагогу?» (Дзюбас Н. А.);

✓ «Інструменти дистанційної роботи з надання психологічної допомоги в умовах війни та повоєнного часу» (Заболотня О. М.);

✓ «Формувальне оцінювання на уроках мистецтва в 7 класі НУШ. Практичний кейс» (Черненко С. В.).

З метою навчання вчителів вимірювати та долати освітні втрати, з питань методики роботи в умовах дистанційної та змішаної форм організації освітнього процесу, проведено дистанційні тренінги:

▪ «Освітні втрати: сутність, причини, наслідки та шляхи подолання» для керівників, заступників керівників (Яцейко В. І., Дмитрук В. І.);

▪ «Реалізація наскрізних змістових ліній у вивченні шкільного курсу «Хімія» (Ціперко Т. В.)

▪ «Формувальне оцінювання як циклічний процес» (Чала М. С.)

▪ «Скаффолдинг як стратегія підтримки дітей з особливими потребами» (Павлюх В. В.)

▪ «Як змінити підходи до конструювання уроку та зацікавити учнів вивчати українську мову» (Котляренко Н. М.)

▪ «Змішане навчання: як організувати якісний освітній процес» (Литвиненко О. В.)

▪ «Штучний інтелект в освіті: від загальної концепції до практичного застосування» (Литвиненко О. В.)

▪ «Психологічна допомога дітям, які пережили психотравмуючу подію» (Чебоненко В. Ф.)

▪ «Компетентнісно орієнтовані завдання з біології як засіб реалізації сучасної моделі освіти» (Богданова О. П.)

▪ «Цифрові інструменти як спосіб підвищення мотивації учнів до вивчення англійської мови» (Задубняк Ю. А.)

▪ «Як створити онлайн-зошит учителя зарубіжної літератури» (Ревнивцева О. В.)

▪ «Розробка освітнього контенту за допомогою квест-технологій» (Литвиненко О. В.)

▪ «Організація освітнього процесу в умовах інклюзивної освіти» (Червонець І. В.)

▪ «Сучасні інноваційні підходи до формування читацької компетентності в учнів початкових класів» (Тіхонова Н. Г.)

Забезпечується системне педагогічне консультування на основі ефективної комунікації з урахуванням виявлених потенційних та задоволення актуальних освітніх потреб педагогів щодо виявлення та подолання освітніх втрат.

З метою забезпечення науково-методичного супроводу створено та постійно поповнюється:

1. Інформаційний кейс «Освітні розриви та навчальні втрати» (рекомендації щодо організації програм з надолуження освітніх втрат, дослідження якості організації освітнього процесу, посібники тощо) <http://surl.li/sslfg>

2. Інформаційна сторінка для педагогів мовно-літературної освітньої галузі «Освітні втрати і розриви» <https://goo.su/5sj2K>

3. Тематична сторінка «Інформація щодо подолання освітніх розривів та навчальних втрат для дітей з особливими освітніми потребами» <http://surl.li/rsihu>

4. Сайт психосоціальної підтримки та збереження психічного здоров'я педагогічних працівників <https://goo.su/gmeDmgQ>

5. Сайт обласного навчально-методичного центру освітнього менеджменту та координації методичних формувань «Подолаймо освітні втрати!» <http://surl.li/stbbs>

Розробили [Інформаційно-методичні матеріали «#НМТ на 200 балів»](http://surl.li/sskvf) (Вареха А. Г.) результатами національного мультипредметного тесту 2023. Таким чином популяризуємо діяльність педагогічних працівників, які підготували учнів-200-бальників; створили інформаційні ресурси: авторські розробки, успішні педагогічні практики, методичні рекомендації, посібники, тести попередніх років тощо.

Крім того, організовано освітні майданчики щодо подолання освітніх втрат (Половенко О. В., Яцейко В. І., Кірішко Л. М.):

❖ освітній онлайн-хаб «Школа – простір безпеки» <https://classroom.google.com/c/NjU2Nzg5NzEwOTEw?cjc=ymybasy>;

❖ стартап «Впровадження державного стандарту НУШ: результати дослідження та рекомендації» <https://youtu.be/ojfPCt9hsOA>.

Отже, перші важливі кроки зроблено. Не варто зупинятися на ознайомленні та обговоренні цих результатів. Тільки йдучи вперед, ми зможемо досягати у практиці нових і нових висот.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вимірювання та компенсація освітніх втрат дітей на рівні громади й закладу освіти. Освітній омбудсмен. URL: <http://surl.li/gdsht>
2. Власенко Г.М. Особливості організації освітнього процесу в початковій школі. Подолання освітніх втрат і розривів. URL: <http://surl.li/sljxe>
3. Внутрішній моніторинг результатів навчання учнів – інструмент для покращення якості освіти в руках директора школи. URL: <http://surl.li/sliuw>
4. Ганна Бичко, Василь Терещенко. Навчальні втрати: сутність, причини, наслідки та шляхи подолання. Київ, УЦОЯО, 2023. URL: <http://surl.li/kiwgu>
5. Гуменюк В.В. Цифровізація освіти: пріоритети управління. Професійна діяльність учителя в умовах цифрової трансформації освіти / Зб. наук. та наук.-метод. пр. [ред. кол. І. Б. Вашеньяк (гол.) та ін.]. Хмельницький: ПП «Символ», 2022. С. 67-70. URL: <http://surl.li/gptwg>
6. Державна служба якості освіти: поради директору школи, як зберегти якість освіти під час дистанційного навчання. URL: <http://surl.li/flkzs>
7. Діагностика та компенсація освітніх втрат у загальній середній освіті України : методичні рекомендації. Київ : Педагогічна думка, 2023. URL: <http://surl.li/mirrx>
8. Малихін О. В., Арістова Н. О., Алексеєва С. В. Індивідуалізація навчання як засіб компенсації освітніх втрат учнів закладів загальної середньої освіти в умовах воєнного стану та повоєнний час: методичні рекомендації. Київ. Інститут педагогіки НАПН України. 2023. 59 с.
9. Назаренко Юлія. Освітні втрати: підходи до вимірювання та компенсації. Київ, Cedos, 2022. URL: <http://surl.li/gvuty>
10. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. 2016. URL: <http://surl.li/hoha>
11. Нова українська школа. Порадник для вчителя. 2017. URL: <http://surl.li/adrkv>
12. Освітні втрати: що робити й куди рухатись українській освіті). URL: <http://surl.li/sctun>
13. Освітні втрати: 7 кроків ефективного учителя. URL: <http://surl.li/sljah>
14. Половенко Олена. Освітні втрати: управлінські рішення для їх подолання. *Науково-методичний вісник № 59*. Кропивницький: КЗ «КОШПО імені Василя Сухомлинського», 2023.
15. Поради щодо розробки стратегії вимірювання та компенсації освітніх втрат. URL: <http://surl.li/sljca>
16. Подолання навчальних втрат — спільна робота школи та батьків. URL: <http://surl.li/sgsri>
17. Про затвердження методичних рекомендацій щодо окремих питань здобуття освіти в закладах загальної середньої освіти в умовах воєнного стану в Україні. URL: <http://surl.li/lbdut>

18. Про затвердження Порядку проведення моніторингу якості освіти: наказ Міністерства освіти і науки України від 16.01.2020 № 54, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 10 лютого 2020 р. за № 154/34437. URL: <http://surl.li/ixnu>
19. Рекомендації щодо організації програм з надолуження освітніх втрат. МОН, ЮНІСЕФ, 2023. URL: <http://surl.li/jtmdv>
20. Словник сучасного вчителя: терміни, що допоможуть у подоланні освітніх втрат. URL: <http://surl.li/pawhj>
21. Спільні зусилля для подолання освітніх втрат: тьютори, портали та ШІ. URL: <http://surl.li/sljgr>
22. Сьогодні заради майбутнього. Школа у воєнний і післявоєнний час. URL: <http://surl.li/gptr>
23. Усе про освітні втрати: ефективні методики та алгоритми для вчителя. URL: <http://surl.li/miqws>
24. Щоденник навчання: ефективна стратегія самооцінювання учнів. URL: <http://surl.li/sljfp>
25. Як компенсувати «освітні втрати»: рекомендації для органів влади, засновників і директорів закладів освіти. ДСЯО. 2023. URL: <http://surl.li/hbhpv>
26. Як освітні втрати вплинуть на економіку України. Освітній омбудсмен України. URL: <http://surl.li/jflav>
27. Які методи надолуження освітніх втрат довели свою ефективність? URL: <http://surl.li/gptlr>.
28. 10 порад як навчитися вчитися від Барбари Оклі. URL: <http://surl.li/nevjw>

ОСВІТНІ ВТРАТИ ТА НАВЧАЛЬНІ РОЗРИВИ: СУТНІСТЬ, ПРИЧИНИ, НАСЛІДКИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

Методичні рекомендації

Підписано до друку 19.06.2024 р.
Формат 60x84 1/16. Папір офсетний.
Гарнітура «Times New Roman».
Друк – принтер. Тираж – 100 прим.
Зам. № 439

Віддруковано в лабораторії інформаційно-методичного забезпечення освітнього процесу КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», вул. Велика Перспективна, 39/63, Кропивницький, 25006